

ΑΙ ΑΜΒΛΩΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ*

ΘΕΣΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΘΕΣΙΣ

ΥΠΟ
Μητροπολίτου Περιστερίου
Χρυσοστόμου - Γερασίμου ΖΑΦΕΙΡΗ
Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

3. Ἡ ἀντισύλληψις πρᾶξις οἰκονομίας τῆς Ἐκκλησίας²⁵².

α) Ἐπιτρέπεται ἡ ἀντισύλληψις;

Ἡ Ἐκκλησία ἔχουσα βαθεῖαν συνείδησιν τοῦ ὑπαρκτοῦ προβλήματος τῶν ἀνεπιθυμητῶν γεννήσεων, δίδουσα προτεραιότητα εἰς τὰς διαπροσωπικὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μεταξύ των καὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ, τελεσιδικῶς καταδικάζουσα τὴν ἐκτρωσιν ὡς φόνον ἐκ προμελέτης καὶ ὡς καθάραν ἀνθρωποκτονίαν, ἔτι δὲ συλλαμβάνουσα καὶ κατανοοῦσα ὀρθῶς τὴν εὐρυτάτην διάστασιν τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, τοῦ ἔρωτος καὶ τῶν σεξουαλικῶν σχέσεων, δύναται, φρονοῦμεν ταπεινῶς, χωρὶς ἂν νὰ θιγῇ ἡ δογματικὴ διδασκαλία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, νὰ ἀποκλίνη ὀλίγον τι τῆς ἀκριβείας τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ, ἐννοεῖται ἐν τῷ πνεύματι πάντοτε τῆς θείας καὶ ἀπείρου πρὸς τὸν ἀνθρώπον φιλανθρωπίας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, δι' εἰδικὰς μόνον περιπτώσεις καὶ πρὸς ἀποτελεσματικὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς μας, τὴν μέθοδον τῆς ἀντισυλληψέως (προσυλληψέως). Ἀσφαλῶς ἢ ὡς ἄνω προτεινομένη λύσις πρὸς διευ-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 277 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

252. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ πρὸς ἀποφυγὴν πάσης τυχόν παρεξηγήσεως ἢ καὶ δυνατότητος παρερμηνείας τῶν ὄσων ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ θὰ λεχθοῦν διευκρινίζομεν, ὅτι ἐνταῦθα γίνεται χρῆσις τοῦ ὄρου «ἀντισύλληψις» (contraception) ὑπὸ τὴν στενὴν καὶ οὐχὶ ὑπὸ τὴν εὐρείαν αὐτοῦ χρῆσιν καὶ ἔννοιαν. Εἴμεθα, ὑπὸ ὀρισμένας βεβαίως προϋποθέσεις, ὑπὲρ τῆς χρήσεως πάντων γενικῶς τῶν φυσικῶν καὶ τεχνητῶν μέσων, τὰ ὅποια προλαμβάνουν πᾶσαν ἀνεπιθύμητον ἐγκυμοσύνην. Τοῦναντίον εἴμεθα ρητῶς καὶ κατηγορηματικῶς ἐναντίον πάντων γενικῶς τῶν μέσων ἐκείνων, τὰ ὅποια δὲν προλαμβάνουν τὴν ἀνεπιθύμητον σύλληψιν, ἀλλ' ὡς ἔχοντα ἐκτρωτικὴν ἐνέργειαν παρεμποδίζουσαν τὴν ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς γυναικὸς ἐγκατάστασιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ἤδη γοιμοποιηθέντος καὶ κατὰ συνέπειαν ἐμψυχωθέντος ἐμβρύου. Τασσόμεθα δὲ ἀνεπιφυλάκτως ἐναντίον τῆς χρήσεως τῶν ἐχόντων ἐκτρωτικὴν ἐνέργειαν ἀντισυλληπτικῶν, τὰ ὅποια, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, συμβάλλουν εἰς τὴν διάπραξιν πρωϊμωτάτων ἐκτρώσεων, αἱ ὁποῖαι διὰ πολλὰς χώρας ἀποτελοῦν μίαν a posteriori μέθοδον ἐλέγχου τῶν γεννήσεων καὶ ἀποφυγῆς ἀνεπιθυμητῶν ἐγκυμοσυνῶν.

κόλυνσιν τοῦ ἀνθρώπου πάντοτε εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν ἐπίσημον γνώμην τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, γνώμην τὴν ὅποیان ἀναπτύσσει ἀναλυτικῶς ὁ Γραμματεὺς τῆς ἐπὶ τῶν Νομοκανονικῶν καὶ Ἠθικῶν Ζητημάτων Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς πατῆρ Εὐάγγελος Μαντζουέας²⁵³. Διὰ τῆς ἡμετέρας φιλανθρώπου προτάσεως δὲν ἔχομεν ποσῶς τὴν πρόθεσιν νὰ ἐπικρίνωμεν τὴν θέσιν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, οὔτε νὰ θέσωμεν αὐτὴν ἐν ἀμφιβόλῳ καὶ νὰ διαφοροποιηθῶμεν, οὔτε νὰ ἀμυνθῶμεν περὶ τοῦ νεομαλθουσιανισμοῦ²⁵⁴, ἀλλ' ἀπλῶς ὡς ποιμένες ἀντιμετώπιζοντες μὲ ρεαλισμὸν σοβαρὰ ποιμαντικὰ προβλήματα, ὡς εἶναι τὸ τῶν ἀνεπιθυμητῶν παιδιῶν; τὰ ὅποια ἄργα ἢ γρήγορα θὰ ἐκδικηθοῦν γονεῖς καὶ κοινωνίαν ἕνεκα τῆς ἀσπλάγχχνου ἐγκαταλείψεως ἢ κακομεταχειρίσεως των, ἀποβλέπομεν νὰ δώσωμεν μίαν ἀνταπόκρινομένην εἰς τὴν σημερινὴν πραγματικότητα νέαν καὶ ὕλως δυναμικὴν διάστασιν καὶ περιεχόμενον εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ μίαν διέξοδον εἰς τὸ ἀδιέξοδον, εἰς τὸ ὅποιον εὐρίσκεται ὁ πανταχόθεν δεινῶς βασανιζόμενος καὶ ἐκ θεμελίων κλυδωνιζόμενος ἄνθρωπος τῆς σημερινῆς τεχνοκρατουμένης ἐποχῆς τοῦ πολέμου τῶν ἄστρον καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν σημάτων. Ἡ πρότασις ἡμῶν εἶναι ἴσως ἀντίθετος πρὸς τὸ γράμμα τοῦ νόμου, δύναται ὅμως νὰ θεωρηθῆ σύμφωνος πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, τὸ ὅποιον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἀποκτεῖνον γράμμα, ζωοποιεῖ, ἐλευθερώνει καὶ σφίζει τὸν ἄνθρωπον. Ἡ Ἐκκλησία ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ νὰ διακονήσῃ καὶ σῶσῃ τὸν ἄνθρωπον καὶ ὄχι διὰ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν καταδίκην ἢ νὰ ἀυξήσῃ τὸ ἄγχος καὶ τὴν ἀβεβαιότητα αὐτοῦ. Ἴδιον ἄλλως τε τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐλέχθη, ὁ στεῖρος δογματισμὸς καὶ ἡ μετ' αὐτοῦ ἀρρή-

253. Ε. ΜΑΝΤΖΟΥΝΕΑ, Κατὰ Νεομαλθουσιανῶν, Ἀθήναι, 1974. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀποτελεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καταγραφὴν τῆς ὅλης συζήτησεως τῆς προκληθείσης ὑπὸ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ὑποβληθείσης εἰς τὴν Νομοκανονικὴν Συνοδικὴν Ἐπιτροπὴν εισηγήσεως τὸ ἔτος 1974, ἡ ὅποια καὶ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸν ἡμερήσιον τύπον (ἰδὲ τὸ Β ἤ μ α τῆς 3.5.1974) καὶ προὐκάλεσε ζωηρὰν συζήτησιν. Ἡ περὶ ἧς δὲ ὁ λόγος συζήτησις ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον διὰ τῆς δοθείσης ὑπὸ τοῦ τότε Προέδρου τῆς ὡς ἄνω μνημονευθείσης Ἐπιτροπῆς ἀειμνήστου Μητροπολίτου Πειραιῶς κυροῦ Χρυσοστόμου συνεντεύξεως τύπου (ἰδὲ τὸ Β ἤ μ α τῆς 12.5.1974).

254. Τοῦτον ἡ Ἐκκλησία οὐχὶ μόνον οὐδέποτε ἀπεδέχθη ἀλλὰ καὶ ἀείποτε ρητῶς τὸν κατεδίκασεν. Οὕτως ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος στοιχοῦσα τῇ ἀρχαίᾳ πατερικῇ παραδόσει καὶ πράξει τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς ἐγκυκλίου τῆς 14ης Ὀκτωβρίου 1937 διαμαρτύρεται ἐντόνως καὶ καταδικάζει ἀπολύτως πᾶσαν μέθοδον τοῦ μολύνοντος τὸν ἄγρον οἰκογενειακὸν βίον 'νεομαλθουσιανισμοῦ', ὁ ὅποιος ματαιώνει τὴν σύλληψιν διὰ λόγους ἐγωϊστικούς, ἀνέσεων καὶ ἀπολαύσεων, πολλῶ δὲ μᾶλλον τὴν ἔκτρωσιν· διότι αἱ φονικαὶ αὐταὶ πράξεις εἶναι ἐσκεμμένη ἀντίστασις κατὰ τῆς βουλῆς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνταρσία κατὰ τῶν νόμων αὐτοῦ. Πᾶσα δὲ τοιαύτη ἀνταρσία εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ τιμωρηθῆ ὑπ' αὐτοῦ, ὡς δεικνύει τόσον τὸ παράδειγμα τοῦ Λυδῶν... ὅσον καὶ ἡ βεβαιότης τοῦ θεοῦ Παύλου, ὁ ὅποιος λέγει ὅτι ἡ τεκνογονία εἶναι μέσον σωτηρίας διὰ τοὺς πιστοὺς συζύγους...».

κτως συνδεδεμένη ἄρνησις, ἀλλ' ἡ θέσις καὶ ἡ μετ' αὐτῆς ὀντολογικῶς συνυπάρχουσα οὐχὶ ὑπὲρ ἢ παρὰ ἀλλ' ἐν λόγῳ ἐλευθερία τοῦ πνεύματος. Ἡ φωνὴ τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι καὶ δὲν πρέπει ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ εἶναι φωνὴ δικαστοῦ, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν φωνὴ κατανοήσεως καὶ ἀγάπης, φωνὴ προφητικὴ, φωνὴ χαρισματικὴ. Ὡς τοιαύτη ἀκριβῶς ἀνταποκρινομένη εἰς τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς τὴν σημερινὴν ἀδήριτον πραγματικότητα πρέπει νὰ βοηθήσῃ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν κοινωνίαν γενικώτερον ἔχι βεβαίως διὰ νὰ μετατραποῦν εἰς μίαν ἐπίγειον κόλασιν, εἰς Σόδομα, ἀλλ' εἰς κοινωνίαν συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως, ἱστορικῶς καὶ ἐσχατολογικῶς πορευομένην καὶ προσανατολιζομένην πρὸς τὴν θριαμβευτικὴν κυριαρχίαν καὶ ἐγκατάστασιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ «ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς». Ἡ πρότασις ἡμῶν ἀποβλέπει εἰς αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν στόχον²⁵⁵. Δὲν καυχᾶται ὅτι δίδει μίαν πλήρη καὶ ἀπόλυτον ὑποστήριξιν τῆς πρακτικῆς τῆς ἀντισυλλήψεως. Μᾶλλον προσπαθεῖ νὰ χαράξῃ τὴν βασιλικὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν αὐτὴ αὐτὴ ἡ ἀρχέγονος Ἐκκλησία ἠκολούθησε πιστῶς ὅταν ἀκριβῶς κατεδίκασεν ἀμφοτέρας τὰς ἀκρότητας τοῦ σεξουαλικοῦ πουριτανισμοῦ μεταξὺ τῶν Γνωστικῶν^{255α} καὶ Ἑ γ κ ρ α τ ι τ ῶ ν, οἱ ὅποιοι ἐν τῇ πράξει τῆς συνουσίας τῶν συζύγων ἐβλεπον κάτι τὸ ὁποῖον ἀντιτίθεται εἰς τὴν ἀγιότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν διακηρευσομένης ἀσωτείας διὰ τῆς ὁποίας ἀνεζήτουν οὗτοι νὰ ἀνακαλύψουν τὸ νόημα τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῆς σεξουαλικῆς ὑπερβολῆς.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, προβάλλουσα τὴν τεκνογονίαν, ἐννοεῖται χωρὶς καὶ νὰ ἀπολυτοποιεῖ ταύτην, καὶ ἀμέσως ἐνδιαφερομένη διὰ τὴν νομοθετικὴν κατοχύρωσιν καὶ τὴν διὰ παντὸς τρόπον καὶ μέσου ἐνίσχυσιν τῆς μητρότητος καὶ τῶν δικαιωμάτων τῆς γεννηθείσης ἢ τῆς ἐν ἐμβρύῳ εἰσέτι εὐρισκομένης ζωῆς, ἔτι δὲ ἀόκνως ἐργαζομένη καὶ ἀδιακόπως μαχομένη διὰ τὴν ὀρθὴν ἐλληνορθόδοξον διαπαιδαγωγίαν τῶν νέων²⁵⁶, οὐδέποτε, ἐξ ὧν

255. Διὰ τὸν λόγον ἀκριβῶς τοῦτον πρέπει νὰ τεθῆ ἐν βασικὸν κριτήριον διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀντισυλλήψεως. Ὡς τοιοῦτον δὲ θεμελιῶδες κριτήριον θεωροῦμεν τὸ «de ne pas provoquer chez le sujet le désir de contraception, mais d' attendre que le sujet en fasse la demande lui-même» (M.-H. REVAULT D' ALLONNES, ἐν *L' École des Parents*, Paris, Janvier 1971, σ. 79).

255α. Συμφώνως πρὸς τὴν διδασκαλίαν τούτων ὁ γάμος δὲν συνιστᾶται, διότι ἡ γέννησις τέκνων συντελεῖ εἰς τὴν διαιώνισιν τῶν σχεδίων τοῦ κακοῦ δημιουργοῦ καὶ κατ' οὐσίαν ἀποτελεῖ οὐχὶ ἐνωτικὸν ἀλλὰ καθαρῶς διαλυτικὸν στοιχείον. Οἱ Γνωστικοὶ ὡσαύτως δὲν συνίσταν τὸν γάμον εἰς τοὺς ὀπαδοὺς αὐτῶν, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν τάξιν τῶν τελείων, διότι ἐφρόνουν ὅτι οὗτος διὰ τῆς γεννήσεως νέων ὑπάρξεων προσφέρει τροφὴν εἰς τὸν ἀδερφάγον θάνατον. Κατ' αὐτούς, οἱ γονεῖς ὀφείλου νὰ μὴ ἀφήσουν κάτι, οὔτε διὰ τὸν κόσμον τοῦ κακοῦ δημιουργοῦ, ἀλλ' οὔτε καὶ διὰ τὸν θάνατον (πρβλ. ΚΑΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ, *Σ τ ρ ω μ α τ ε ῖς*, III, III, 12,2. III, VI, 45,1. III, XII, 81,6).

256. Πλεονα περὶ τοῦ θέματος τῆς ἐλληνορθόδοξου διαπαιδαγωγίσεως τῆς νεολαίας ἰδὲ Δ. ΚΟΡΣΟΥ, *Τὸ Σύγγραμμα τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἀγωγή τῆς νεό-*

τουλάχιστον εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν, ἐθεώρησε τὴν παιδοποιῶν ἢ μᾶλλον τὴν πολυτεχνίαν ὡς αὐτοσκοπὸν, ὡς ἄλλως τε ἐπιτάσσει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη²⁵⁷.

τητος καὶ ἡ ἐλληνοχριστιανικὴ ἰδεοκρατία, Ἀθήναι, 1984. Α. ΜΑΡΙΝΟΥ, Τὸ Σύνταγμα, ἡ δημοκρατία καὶ τὸ μάθημα τῶν ὀρησκευτικῶν, Ἀθήναι, 1981. Κ. ΒΟΥΡΒΕΡΗ, Θέματα Παιδείας καὶ Ἀρετῆς, Ἀθήναι, 1972. Μ. ΣΙΩΤΟΥ, Ἑλληνικὴ διανόησις καὶ χριστιανικὴ πίστις, Ἀθήναι, 1971. Ε. ΘΕΟΔΩΡΟΥ, Τὰ «Ἑλληνοχριστιανικὰ ἰδεώδη», ἐν Ἐκκλησία, 1983, σσ. 57-59. Τοῦ ἰδίου, Ἡ πηγὴ τῶν ἐλληνοχριστιανικῶν ἰδανικῶν, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 97-99. Ἡ Σύνταγματικὴ κατοχύρωσις τῆς Ἑλληνοχριστιανικῆς Παιδείας, ἐνθ' ἄν., σσ. 161-163. Ἡ ἐν Χριστῷ ἐλευθερία ὡς θεμέλιον τῶν ἐλληνοχριστιανικῶν ἰδανικῶν, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 193-196. ΧΡ. Γ. ΖΑΦΕΙΡΗ, Μητρ. Περιστερίου, Quo vadis Ἑλλαδικὴ Ὁρθόδοξία; Ἡ πορεία τοῦ Γένους σήμερον καὶ αἱ ἱστορικαὶ εὐθῦναι τῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήναι, 1987.

257. Ὁ προφήτης Μαλαχίας ἐξανίσταται ἐναντίον ὄλων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι, φρονῶντες ὅτι οὐδὲν ἕτερον ζητεῖ ἀπὸ αὐτοῦ ὁ Θεὸς εἰ μὴ σπέρμα, ἐγκατέλειπον τὴν σύζυγόν των μετὰ τὴν ἀπόκτησιν παιδιῶν (πρβλ. Μαλ., 2,14-15), διακόπτοντες οὕτω πως τὴν μετ' αὐτῆς κοινωνίαν, ἡ ὅποια ἐρεῖδεται εἰς τὴν μεταξύ των συναφθεῖσαν διαθήκην.

Τὸ ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία οὐδέποτε ἐθεώρησε τὴν τεκνογονίαν ὡς αὐτοσκοπὸν προκύπτει ὡσαύτως καὶ ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς λειτουργικῆς αὐτῆς πράξεως. Πράγματι ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν, θεωροῦσα ὡς ὑψιστον σκοπὸν τοῦ γάμου τὴν ἐνότητα, ἀγάπην, σωφροσύνην, ἀλληλοσυμπλήρωσιν καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν συζύγων καὶ καταδικάζουσα πάσας τὰς ἀπορριπτύσας τὴν ἰερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ τὴν μυσταγωγικὴν λειτουργίαν τοῦ σέξ, εὐλογεῖ καὶ τὸν γάμον τῶν ζευγῶν ἐκείνων, τὰ ὅποια, λόγῳ στειρότητος, δὲν πρόκειται, ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ συζυγικοῦ αὐτῶν βίου, νὰ ἀποκτήσουν παιδιὰ. Ἡ ἐκ τῶν προτέρων γνωστὴ στειρότης τῶν συζύγων δὲν ἀποτελεῖ κανονικὸν κώλυμα εὐλογίας τοῦ γάμου των ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπ' ἐναντίας ἡ σεξουαλικὴ ἀνικανότης, ὡς καὶ ἡ διαστροφή τοῦ φύλου, ἡ ὅποια συνεπάγεται ἐκφυλισμὸν καὶ ἀλλοτρίωσιν τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀποτελοῦν κώλυμα συνάψεως γάμου καὶ λόγον διαζυγίου εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν αὕτη ἤθελεν ἐμφανισθῆ ἐκ τῶν ὑστέρων.

Εἰς τὸν ἀντίποδα τῆς περὶ τοῦ ὡς ἄνω σκοποῦ τοῦ γάμου διδασκαλίας τῆς Ὁρθόδοξου ἡμῶν Ἐκκλησίας γέεται ἡ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς τοιαύτης, ὡς σαφῶς προκύπτει ἐκ τῆς ἐκπεφρασμένης γνώμης πολλῶν αὐτῆς θεολόγων, κατὰλογον τῶν ὁποίων παρέχει ὁ Ρ. ΕΥΔΟΚΙΜΟΒ, Μυστήριον τῆς ἀγάπης, μετὰφρασίς Ἀρχιμ. Σ. ΟΡΦΑΝΟΥ, Ἀθήναι, 1967, σ. 42.

Στοιχεῖά τινα τῆς περὶ τοῦ ἀρχικοῦ σκοποῦ τοῦ γάμου διδασκαλίας τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ἐμμέσως ἐνεπιλοχώρησαν καὶ εἰς τὴν Θεολογίαν τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας. Οὐ μὴν ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα ταῦτα οὐδέποτε ἀπετέλεσαν ἐπίσημον γνώμην τῆς Ἐκκλησίας, κατεγράφησαν δὲ ὡς ἀπλαῖ ἐκφράσεις τῆς προσωπικῆς καὶ μόνον πεποιθήσεως ὠρισμένων αὐτῆς μεμονωμένων Θεολόγων, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τῶν Α. ΠΑΡΙΟΥ, Ἐπιτομὴ τῶν θείων τῆς πίστεως δογμάτων, Λειψία, 1906, σ. 381. Ε. ΜΑΤΘΟΠΟΥΛΟΥ, Ἐρμηνεία εἰς τὴν πρὸς

Ὁμιλοῦντες περὶ τῆς ἀντισυλλήψεως γενικῶς, εἰδικώτερον δὲ περὶ τῆς τεχνητῆς τοιαύτης ὀφειλομένῃ ὁμοίως νὰ ὁμολογήσωμεν καὶ τοῦτο,

Ἐφείδους Ἐπιστολῆν, Ἀθήναι, 1923, σ. 105. Μ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ, Ἡ ἀποφυγὴ τῆς τεκνογονίας ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς ἱερᾶς-Ἐξομολογῆσεως, Ἀθήναι, 1952, σ. 8. Γ. ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΟΥ, Μαλθουσιανισμός, τὸ ἔγκλημα τῆς γενοκτονίας, Βόλος, 1957, σ. 23. Σ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ, Τὸ ζήτημα τῆς τεκνογονίας, Ἀθήναι, 1957, σ. 91 καὶ 103 ἐξ.

Εἰς τὰ συμβολικὰ βιβλία τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἡ παιδοποιία δὲν τίθεται ὡς πρῶτος καὶ ὕψιστος σκοπὸς τοῦ γάμου. Οὕτως ἐν μὲν τῇ Ὁμολογίᾳ τοῦ Κριτοπόουλου (κεφ. ββ') διακηρύσσεται ὅτι ὁ γάμος ἔθεσπίσθη «ἐπὶ σωφρονισμῶν τῶν συζευγνυμένων καὶ» εἰτα «ἐπὶ παιδοποιᾶ». (Ι. ΚΑΡΜΙΡΗ, Τὰ Δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, τ. II, Ἀθήναι, 1953, σ. 542), ἐν δὲ τῇ Ὁμολογίᾳ τοῦ Πέτροῦ Μογγίλα «μεταξὺ τῶν σκοπῶν τοῦ ἀμυστηρίου τῆς ἀγάπης», ὡς ὀνομάζει τοῦτο, ὁ ἱερεὺς Χρυσστόμος, ἀναφέρονται «πρῶτον, ὅπου ὁ ἄνθρωπος μετὸν γάμον ἐκκλίνει ἀπὸ κάθε κίνδυνον τῆς πορνείας καὶ ἀκρασίας... Δεύτερον διατιμᾶται ἡ παιδοποιία μετὸν τιμίαν γέννησιν. Τρίτον διατιμᾶται εἰς καιρὸν τινος ἀσθενείας ὅπου νὰ τύχη ἢ ἄλλου κινδύνου, ὁ ἄνδρας δίδει τὸν ἑαυτὸν του πιστὸν σύντροφον εἰς τὴν γυναῖκα καὶ ἡ γυναῖκα εἰς τὸν ἄνδρα διὰ τὴν μεγάλην ἀγάπην καὶ δεσμὸν τῆς φιλίας ὅπου γεννᾶται ἀνά μέσον» αὐτῶν (Ι. ΚΑΡΜΙΡΗ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 643).

Εἰδικώτερον ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο τῶν σκοπῶν τοῦ γάμου εἰς τὴν σύγχρονον ἑλληνοφῶνον ὀρθοδοξίαν παρατηρεῖται μία συμφωνία μεταξὺ τῶν θεολόγων. Ὁ διαπρεπὴς καὶ αὐθεντικὸς παρ' ἡμῖν ρηξικέλευθος θεολόγος Χρ. Ἀνδρουτσος, ἀναφερόμενος εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος θέμα παρατηρεῖ ὅτι «ἡ οἰκογένεια ἰδρύεται διὰ τοῦ γάμου, τῆς ἰσοβίου συζύξεως δῆλα δὴ ἄνδρὸς καὶ γυναῖκός ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τοῦ γένους σχέσεως. Ὁ σκοπὸς τοῦ γάμου εἶναι ἔχει μόνον ἢ διδάσκει τοῦ γένους, οὐδὲ μόνον ἢ ἀμοιβαίαν βοήθειαν τῶν συζευγνυμένων, ἀλλὰ κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν ἢ ἀποκατάστασις τελειοτάτης ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐνώσεως ἀνδρὸς καὶ γυναῖκός, τῆς παρυστώσεως, ὡς εἶπομεν, τὸν τέλειον τύπον τῆς βλαβερῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Βεβαίως ὁ γάμος ἀποβλέπει καὶ εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ γένους κατὰ τὸ τῆς Γενέσεως 1,28 «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε», ἡ δὲ ὑπαρξίς τέκνων ἀπετέλεσεν ἀείποτε τὴν εὐλόγιαν τοῦ γάμου. Ἀλλ' ἂν ὁ κύριος σκοπὸς ἦτο ἡ παιδοποιία, ἔπρεπε νὰ θεωρῆται ἀποτυχία ὁ γάμος τῶν ἀπαίδων, δικαιομένων νὰ διαζευχθῶσι διὰ τὴν ἀπαιδίαν. Ὁμοίως δέ, εἰ καὶ ἡ ἀμοιβαία βοήθεια εἶναι στοιχεῖον τοῦ γάμου σπουδαιότατον, δὲν ἀποτελεῖ ὁμῶς καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ γάμου, διότι τότε ἡ φιλία ἠδύνατο νὰ ἀναπληρῶσιν τὸν γάμον, ἔπρεπε δὲ νὰ διαλύηται ὁ γάμος, ὅταν δι' ὀκνηρίαν, ἢ ἀσθένειαν, ἢ ἀμέλειαν τὰ μέλη δὲν βοηθῶσιν ἄλληλα. Ὁ γάμος, ὡς εἶπομεν, σκοπεῖ κυρίως ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τοῦ γένους σχέσεως νὰ συνδέσῃ ἐσωτερικώτερον τὰ δύο μέλη, οὕτως ὥστε ταῦτα ἀφωσιωμένα ἐν ἀγάπῃ, νὰ συμπληρῶσιν ἄλληλα μεταδίδοντα τὰ ἰδιάζοντα ἐκαστέρῳ προτερήματα καὶ δῶρα, ἐξευγενίζοντα καὶ μορφοῦντα ἄλληλα καὶ συνεργαζόμενα καθόλου εἰς ἐπιτέλειαν τοῦ ἡθικοῦ προορισμοῦ ἐκάτερου: Ὁ σκοπὸς τοῦ γάμου ἐπιτυγχάνεται, ὅταν ἡ σύζυξις τῶν μελῶν εἶναι ἀποκλειστικῆ ἄμα καὶ ἀδιάλυτος» (Χρ. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΥ, Σύστημα Ἡθικῆς, Θεσσαλονίκη, 1964, σ. 291). Ὁ διάδοχος αὐτοῦ καὶ νῦν ἐπίτιμος καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἀκαδημαϊκὸς κ. Ι. Καρμίρης, προσδιορίζων τοὺς σκοποὺς τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου ὁμιλεῖ περὶ εἰδικοῦ καὶ γενικοῦ σκοποῦ: «Καὶ ὡς εἰδικὸν μὲν σκοπὸν τοῦ γάμου τιθέμεθα τὴν διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης καὶ κοινωνίας καὶ βοηθείας τῶν συζύγων καὶ τῆς χαλιναγωγῆσεως καὶ ἐγκλιτώσεως τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτῶν πνευματικῆν καὶ ἡθι-

τ.ἔ. ὅτι πᾶσα ἐφαρμογή ἢ ἀπόρριψις αὐτῆς ἐκ μέρους τῶν πιστῶν τέκνων τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι ἢ μᾶλλον δὲν θὰ πρέπει νὰ εἶναι θέμα συλλογικῆς, ἢ συμφώνως πρὸς τὴν καθιερωθεῖσαν πλεόν σύγχρονον ὀρολογίαν, πανορθόδοξου ἀποφάσεως τῆς Ἐκκλησίας, ὁπότε κατὰ τὴν ταπεινὴν ἡμῶν γνώμην, θὰ διεπράττομεν τὸ ἴδιον ποιμαντικὸν σφάλμα, τὸ ὁποῖον διέπραξεν ἡ ἀδελφὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία. Τούναντίον τοῦτο εἶναι καὶ θὰ πρέπει νὰ παραμεῖνῃ θέμα καθαρῶς κρίσεως τοῦ πνευματικοῦ, ὁ ὁποῖος, ἐμφορούμενος ὑπὸ πνεύματος διακονίας καὶ ἀγιασμοῦ τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῶν εἰς γάμου κοινωνίαν εὐρισκομένων πιστῶν, διαθέτων τὴν προσήκουσαν πρὸς τοῦτο ὀριμότητα καὶ συγχρόνως ἔχων πλήρη καὶ τελείαν γνώσιν τῆς «σεξουαλικῆς ἀγωγῆς», ὡς αὕτη διατυπῶνται ὑπὸ τῆς συγχρόνου ψυχολογίας καὶ τῆς παιδαγωγικῆς, ὀφείλει δι' ἐκάστην περίπτωσιν νὰ ἀξιολογῇ πάντας γενικῶς τοὺς θετικoὺς καὶ ἀρνητικoὺς παράγοντας, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐπιτρέπουν εἰς τοῦτον νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν πρὸς τοῦτο εἰδικὴν δι' ἐκάστην περίπτωσιν ἀναγκαίαν θεραπευτικὴν ἀγωγὴν, τ.ἔ. νὰ ἐπιτρέπῃ δι' ἐν ὀρισμένον χρονικὸν διάστημα τὴν ἐφαρμογὴν ὑπὸ τῶν συζύγων, ἐννοεῖται δι' ὅλως εἰδικoὺς πάντοτε λόγους, τῆς μεθόδου τῆς ἀντισυλληψεως (περιοδικὴ ἐγκράτεια) ἢ καὶ νὰ ἀπαγορεύῃ ἐξ ὀλοκλήρου ταύτην (ἀπόλυτος ἐγκράτεια), ἢ ὁποῖα δὲν εἶναι σύμφωνος πρὸς τὸ ὀρθόδοξον πνεῦμα. Τὸ πρόβλημα καθίσταται ἔτι πολυπλοκώτερον διὰ τὸ ζεῦγος ὅταν εἴτε ἢ περιοδική, εἴτε ἢ ἀπόλυτος ἐγκράτεια

κὴν ἀνάπτυξιν καὶ τελείωσιν αὐτῶν, ὡς γενικὸν δὲ τὴν διὰ τῆς τεκνογονίας καὶ χριστιανοπρεποῦς ἀνατροπῆς τῶν τέκνων διακρίνωσιν καὶ αὔξησιν τοῦ ἀνθρώπινου γένους καὶ ἰδίως τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ὁ μὲν εἰδικὸς σκοπὸς τοῦ γάμου παράγεται ἐξ ἱκανῶν ἀγιογραφικῶν χωρίων, ὡς οἶον Γεν. 18-24: «οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον ποιῆσωμεν αὐτῶν βοήθῃ κατ' αὐτόν... καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν», Ἐφεσ. ε' 22-23, Α' Πέτρ. γ' 1-7, Α' Κορ. ζ' 2,5-6, 14-16 κ.λπ. Ὁ δὲ γενικὸς ἐκ τῶν χωρίων Γέν. α' 27-28: «καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς λέγων· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς», Γεν. β' 22-34, θ' 1, 7, Α' Τιμ. β' 15, ε' 9-10 κ.λπ. Προβληματικὴ παραμένει εἰσέτι ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Θεολογίᾳ ἡ ἀξιολόγησις καὶ ἱεράρχησις τῶν ἀνωτέρω δύο σκοπῶν τοῦ γάμου, ὡς καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς μερικωτέρων ἐνδιάμεσων σκοπῶν, ἂν δηλ. δέον νὰ θεωρηθῆται ὡς πρωτεύων καὶ κυριώτερος σκοπὸς τοῦ γάμου ὁ εἰδικὸς ἢ ἀντιθέτως ὁ γενικὸς, ὃν προκρίνει καὶ ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία καὶ Θεολογία. Νομίζομεν ὅτι θὰ ἦτο δυνατόν ἐξ ἐπόψεως ὀρθόδοξου νὰ θεωρηθῶν ὡς κύριος καὶ τελικὸς μὲν σκοπὸς τοῦ γάμου ἡ πνευματικὴ καὶ ἡ θικὴ τελείωσις τῶν συζύγων, πάντες δὲ οἱ ἄλλοι σκοποὶ αὐτοῦ ὡς δευτερεύοντες καὶ ἐνδιάμεσοι, ἄγοντες πρὸς τὸν τελικόν» (Ι. ΚΑΡΜΙΡΗ, Γάμος, ἐν Ὁρθοσκευτικῇ καὶ Ἡθικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ, τ. IV, σ. 205). Τέλος ὁ ἀειμνηστὸς Π. Τρεμπέλας ἐν τῇ Δογματικῇ αὐτοῦ, τ. III, Ἀθῆναι, 1961, σ. 331, παρατηρεῖ ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὅτι «ὁ γάμος, μὴ ὂν πάντοτε καὶ ἀπαραγκλίτως γόνιμος εἰς παιδοποιεῖν, δὲν περιλαμβάνει ἀπαραιτήτως μεταξὺ τῶν ἀποκλειστικῶν αὐτοῦ σκοπῶν καὶ τὴν τεκνογονίαν...».

τ.ε. ἡ παντελής ἀποστέρησις τῆς σεξουαλικῆς δραστηριότητος ἐπιβάλλεται ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ ὡς τρίτου, ἄνευ τῆς συμφώνου γνώμης τοῦ ζεύγους.

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος «π ε ρ ι ο δ ι κ ῆ ἔ γ κ ρ ά τ ε ι α» εἶναι σύμφωνος πρὸς τὸ ὀρθόδοξον πατερικὸν πνεῦμα μόνον ὅταν καὶ ἐφ' ὅσον αὕτη εἶναι ἄμεσος καρπὸς τῆς κοινῆς, ἐλευθέρως καὶ ἀβιάστου περισυλλογῆς καὶ ἀποφάσεως τῶν συζύγων, ἐφαρμόζεται δέ, κατὰ παράκλησιν τοῦ Ἀπ. Παύλου, διὰ μίαν καὶ μόνον καθωρισμένην περίοδον καὶ διὰ λόγους καθαρῶς πνευματικούς, ὡς ἐπὶ παραδειγματι κατὰ τὴν περίοδον τῆς νηστείας καὶ τῆς προσευχῆς. Αὕτη ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται νὰ γίνῃ μόνιμος, «ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν». Τοῦτο οὐδὲν ἕτερον σημαίνει εἰ μὴ μόνον ὅτι εἰς τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν σεξουαλικὴν ἐγκράτειαν πρέπει ὅλως ἰδιαιτέρως νὰ ἀναγνωρίσωμεν καὶ νὰ δώσωμεν ἓνα ἰδιαίτερον χαρακτῆρα, τ.ε. ἓνα χαρακτῆρα καθαρῶς πνευματικόν, ἀσκητικόν. Αὕτη δὲν εἶναι τυχαῖον γεγονός, οὔτε μονομερῆς πρᾶξις, ἀλλὰ συγκεκριμένον ἀποτέλεσμα μιᾶς ὅλως κοινῆς, ἐλευθέρως καὶ ἀβιάστου συναινετικῆς ἀποφάσεως «ἀ π ὀ σ υ μ φ ὶ ν ο υ» τοῦ συζύγου καὶ τῆς συζύγου, οἱ ὅποιοι βλέπουν τὴν συζυγικὴν αὐτῶν ἔνωσιν ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς ἐνότητος τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, τῆς ἐνότητος τοῦ νυμφίου Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς νύμφης Ἐκκλησίας, ὡς ἐπίσης καὶ ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς κοινωνίας τῶν ἁγίων. Πᾶν ἕτερον εἶδος ἐγκρατείας, τὸ ὅποιον δὲν ἀποβλέπει εἰς λόγους καθαρῶς πνευματικούς, εἰς λόγους ἀγιότητος τοῦ ζεύγους, εἶναι ἐγκράτεια μὲν ἀλλ' οὐχὶ συνιστωμένη ὑπὸ τοῦ ἱ. Εὐαγγελίου. Πάντα τὰ ἀνωτέρω προκύπτουν σαφῶς ἐκ τῆς περὶ γάμου διδασκαλίας τοῦ Ἀπ. Παύλου, ὁ ὅποιος ἐν Α' Κορ. 7, 1-7 ἀπαντᾷ εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν ἀπευθυνθεῖσαν ὑπὸ τῶν Κορινθίων ἐνημερωτικὴν περὶ τῆς ἐπικρατούσης μεταξὺ τῶν συζύγων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Κορίνθου ἀκαταστασίας²⁵⁸, καταδικάζει πᾶσαν ἔννοιαν ἀσκητικῆς ὑπερβάσεως τῶν ἐγγάμων διὰ τῆς προβολῆς τῆς «συμμετρίας».

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀντισύλληψις, τὴν ἑποῖαν ἐμνημονεύσαμεν ἀνωτέρω, δὲν εἶναι ἄσχετος πρὸς αὐτὴν τὴν «πρὸς καιρόν», κατὰ τὴν φρασεολογίαν τοῦ Ἀπ. Παύλου, ἐγκράτεια, ἀλλὰ μᾶλλον εἶναι ἓν εἶδος προεκτάσεως αὐτῆς. Καὶ ἐξηγούμεθα. Αὕτῃ αὕτη ἡ φυσιολογικὴ ἀνατομία τοῦ σώ-

258. Ἡ γνώμη αὕτη ἀνάγεται εἰς τὸν χαλκέντερον Ὀριγένην, ὁ ὅποιος σχολιάζων τὸ ὡς ἄνω ἀπόσπασμα τῆς Α' Κορ. 7,1-4 σημειοῖ: «Τοιοῦτόν τι γέγονεν ἐν Κορίνθῳ· καὶ ἦν ἀκαταστασία ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν ἀδελφῶν· πῆ μὲν ἀνδρῶν, πῆ δὲ γυναικῶν ἐγκρατεῦσθαι πειρωμένων καὶ ἀλλήλων κατεξανισταμένων. Ἐγραψαν οὖν περὶ τούτου ἐπιστολὴν οἱ ἐν Κορίνθῳ τῷ Ἀποστόλῳ· καὶ πρὸς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀντιγράφει ὁ Ἀπόστολος τὰ προγεγραμμένα» (ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ, Ἀποσπάσματα εἰς τὴν Α' Κορινθίους, 7,1-4, ἔκδοσις J. A. CRAMER, *Catena Graecorum Patrum in Novum Testamentum*, τ. V, Oxford, 1967, σ. 121,12-16).

ματος τῆς γυναίκα ἀποτελεῖ ἐν εἶδος προληπτικὸν τοῦ γεγονότος τῆς ἐγκυμοσύνης. Συμφώνως πρὸς τὴν ἔμμηνον περίοδον ἡ γυναίκα εἶναι γόνιμος πρὸς σύλληψιν διὰ μίαν περιορισμένην χρονικὴν περίοδον. Ἀπὸ τὸ ἕτερον μέρος ἡ ἀνατομία-φυσιολογία τοῦ ἀνδρὸς ἔρχεται συνεπίκουρος εἰς τὴν προληπτικὴν φυσιολογίαν τῆς γυναίκα. Τυχαίως, πάντως ὅπωςδήποτε οὐχὶ ὡς ἀποτέλεσμα ἐκάστης ἐκσπερματώσεως τοῦ ἀνδρὸς, ἐν ἑκ τῶν πολλῶν σπερματοζωαρίων ἐνοῦται καὶ γονιμοποιεῖ ἐν ἑκ τῶν φαρῶν τῆς γυναίκα καὶ οὕτω πως πραγματοποιοιοεῖται ἡ σύλληψις τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν θὰ ἤμεθα μακρὰν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς πραγματικότητος ἐὰν ἐλέγομεν ὅτι ὁ φυσικὸς τρόπος, ὁ ὁποῖος ἀκολουθεῖται ἐν τῇ συλλήψει τοῦ ἀνθρώπου, τ.ἔ. τὸ σύστημα ἀναπαραγωγῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τόσον ἐκ τῆς πλευρᾶς τῆς γυναίκα, ὅσον καὶ ἐξ ἐκείνης τοῦ ἀνδρὸς δεικνύει σαφῶς ὅτι ὁ δημιουργὸς Θεὸς ὠκονόμησεν οὕτω τὰ πράγματα, ὥστε πᾶσα συνουσία τοῦ ζεύγους νὰ μὴ ἔχη ἀπαραιτήτως ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐγκυμοσύνην, ἀλλὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ πειρασμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐντείνεται διὰ τῆς ἐγκρατείας, καὶ δὴ καὶ τῆς ἐγκρατείας ἐκείνης τῆς προερχομένης καὶ ἀποφασίζομένης ὑπὸ τοῦ ἐνὸς προσώπου (ἀτόμου) ἀνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ ἑτέρου, ὅποτε πρόκειται περὶ μιᾶς καθαρῶς μονομεροῦς καταστρεπτικῆς διὰ τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ γάμου νοσηρᾶς ἀποφάσεως καὶ καταστάσεως, τὴν ὅποιαν εὐθέως καταπολεμεῖ ὁ Ἅπ. Παῦλος, θέτων τὰ πράγματα εἰς τὴν ὀρθὴν αὐτῶν θέσιν καὶ διάστασιν διὰ τοῦ τονισμοῦ τῆς ἐξουσίας τοῦ σώματος ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ γάμου: «...ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή»²⁵⁹, ὡς ἐπίσης διὰ τῆς θεωρήσεως τῆς ἀπὸ συμφώνου περιόδου τῆς («ἐγκρατείας»), ὡς ἐξαιρέσεως καὶ οὐδαμῶς ὡς κανόνος τῆς κατὰ φύσιν ἐγγάμου ζωῆς καὶ πολιτείας: «μὴ ἀποστρεφεῖτε ἀλλήλους... ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχασθε»²⁶⁰. Συνεπῶς, φρονοῦμεν ταπεινῶς, ἡ χρῆσις ἀντισυλληπτικῶν μέσων δὲν δημιουργεῖ ἀνώμαλόν τινα ἠθικὴν κατάστασιν εἰς τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ μᾶλλον προεκτείνει τὴν μὴ γόνιμον αὐτῆς περίοδον, ἡ ὅποια καὶ ἀνάγει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἰς αὐτὸν ταῦτον τὸν δημιουργὸν τοῦ ἀνθρώπου, τὸν Θεόν.

Ὁ πνευματικὸς καλεῖται νὰ διαδραματίσῃ ὅπως εἰδικὸν καὶ πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὸν εὐαίσθητον ταῦτον τομέα τοῦ γάμου, τοῦ ἔρωτος καὶ τῶν σεξουαλικῶν σχέσεων, διὸ καὶ ἐπιβάλλεται νὰ εἶναι οὗτος πλήρως κατηρτισμένος²⁶¹

259. Α' Κορ., 7,4.

260. Α' Κορ., 7,5.

261. Τὸ βασικὸν πρόβλημα διὰ τὸν πνευματικὸν δὲν εἶναι νὰ γνωρίζῃ μόνον πλήρως τὸ θέμα καὶ νὰ γνωρίζῃ καλῶς τί θὰ εἴπη, ἀλλ' ὡσαύτως τὸ πῶς θὰ τὸ εἴπη, πότε θὰ τὸ εἴπη καὶ ἐκ ποίου σημείου θὰ ἀρχίσῃ οὗτος νὰ σκέπτεται, ἐν ἀναφορᾷ πάντοτε πρὸς τὸν τελικὸν σκοπὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ γάμου, τὴν πραγματικότητα τῶν ἀδυναμιῶν τῶν ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων. Ἡ μεγαλύτερα δυσκολία διὰ τὸν πνευματικὸν εἶναι ἡ ἀνεύρεσις τοῦ σημείου ἐπ' αὐτῆς μεταξύ μεταφυσικῆς δεοντολογίας καὶ σημερινῆς πραγματικότητος.

ἀπὸ πάσης ἐπόψεως καὶ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰ συμφυδόμενα πολλαπλᾶ καὶ περίπλοκα προβλήματα τοῦ γάμου μὲ μεγάλην ὑπευθυνότητα καὶ ἄκραν εὐαισθησίαν, δοθέντος ὅτι εἰς τὴν ὑπ' αὐταῦ δοθησομένην οἰανδήποτε θετικὴν ἢ ἀρνητικὴν συμβολὴν του, τ.ἔ. εἰς τὴν ἐπιβολὴν περιόδικῆς ἢ γενικῆς ἐγκρατείας δὲν θὰ ἔχῃ βοηθὸν τοὺς ἰ. Κανόνας, ὥστε νὰ ἀποφασίσῃ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον βάσει τούτων. Τοῦτο δὲ διότι τόσο οἱ ἰ. Κανόνες ὅσον καὶ οἱ Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἠσχολήθησαν εἰδικῶς μὲ τὸ θέμα τοῦτο, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν διαλαμβάνουν σχετικὰς διὰ τὴν ἀντισύλληψιν διατάξεις, καὶ δὴ καὶ ὡς τίθεται αὕτη σήμερον ὑπὸ τῶν συγχρόνων τεχνολογικῶν δεδομένων. Καὶ δὲν ἠσχολήθησαν οὗτοι μὲ τὸ περι οὐ ὁ λόγος θέμα διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι τοῦτο δὲν ἀπασχόλησε τοὺς πιστοὺς τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας²⁶², τῆς ὁποίας οἱ θεοὶ Πατέρες, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀμοραλιστικὴν ἰδεολογίαν ὠρισμένων συγχρόνων ἠθικολόγων, ἐξισώνουν, κατὰ τινα τρόπον, τὴν ἀντισύλληψιν μετὰ τῆς ἀμβλώσεως καὶ θεωροῦν ταύτας καθαρὸν φόνον, ἀνθρωποκτονίαν. Ὁ πνευματικὸς πρὸ πάσης ἄλλης συμβολῆς, θετικῆς ἢ ἀρνητικῆς, εἰς τοὺς ἀντιμετωπιζοντας τὸ θέμα τοῦτο πιστοὺς, θὰ πρέπει ὅπως δῆποτε νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν του τὴν σφαιρικὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ γενικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον διέπει τὴν περι γάμου διδασκαλίαν τόσο τῆς Ἀγ. Γραφῆς ὅσον καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, ἢ ὁποία θεωρεῖ τὸν γάμον ὡς ἀπόρ-

262. Ἐξαίρεσιν τοῦ γενικοῦ τούτου κανόνος ἀποτελεῖ μία ὄντως ἀξιοπαρατήρητος σημεῖωσις γενομένη εἰς τὸν 21ον Κανόνα τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ (582-595) ἔχουσα οὕτω: «Σημεῖωσαι ὅτι ἐν χειρογράφῳ κώδικι τοὺς κανόνας τοῦ Νηστευτοῦ περιέχοντι, εὑρομεν τοῦτο, κατὰ τὸν παρόντα κανόνα, ὅτι διαφόρως μεταχειρίζονται αἱ γυναῖκες τὰ τοιαῦτα βότανα, ἄλλαι μὲν πίνουσι ταῦτα, ἢ τρώγουσι, διὰ νὰ μὴ ἐγγασθροῦν ποτέ, ἄλλαι φονεύουσι τὰ βρέφη, ὅταν τὰ συλλάβουν, ἢ ἦναι κοντὰ νὰ γεννηθοῦν (ἔπερ εἶναι χειρότερον ἀμαρτήμα ἀπὸ τὸ πρῶτον), ἄλλαι δέ, κάθε μῆνα κάμνουσι φόνον μὲ τὰ τοιαῦτα βότανα, ἔπερ εἶναι χειρίστον τῶν ἄλλων. Δι' ὅ αἱ τοῦτο ποιοῦσαι τρεῖς χρόνους νὰ ἐμποδίζονται τῆς Κοινωνίας καὶ καθ' ἑκάστην νὰ κάμνουν ξηροφαγίαν καὶ μετανοίας ρ'» (Πηδάλιον, Κων/λις 1841, σ. 427).

Ὁ σχολιαστὴς, διότι μᾶλλον πρόκειται περὶ σχολίων, τοῦ ὡς ἔνω Κανόνος, ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἀντισυλληπτικῶν μέσων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τ.ἔ. περὶ τῶν βοτάνων, τὰ ὁποῖα αἱ γυναῖκες ἐχρησιμοποιοῦν 1) διὰ ἀντισύλληψιν, 2) διὰ τὴν στέρωσιν καὶ 3) διὰ τὴν ἐκτρώσιν. Κατὰ τὸν καθηγητὴν κ. Α. Σταυρόπουλον «τὸ πνεῦμα τοῦ κανόνος δὲν προχωρεῖ τόσο μακριά, ὥστε νὰ συμπεράνωμε τὴν ἀπαγόρευση τῶν ἀντισυλληπτικῶν. Παραμένουν πάντως ποικίλα ἐρωτηματικὰ καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι στὰ κείμενά μας τὰ ὄρια μεταξὺ ἀντισύλληψεως καὶ ἀμβλώσεως εἶναι σχετικῶς ἀσαφῆ καὶ ὅτι ἡ χρῆσις γενικὰ φαρμάκων ἔχει σχέσι μὲ τὴν μαγεία καὶ τὴν φαρμακεία καὶ ὅτι πολλὰς φορὰς σὲ θέματα ἀποφυγῆς τέκνων ἀπεδίδετο μία αἰρετικὴ γνωστικὴ μανιχαϊκὴ στάσι. Ἡ Ἐκκλησία προέβαλλε τὴν τεκνογονία ὡς εὐλογία καὶ χαρισματικὴ λειτουργία» (Α. Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Δημογραφικὸν πρόβλημα. Ὁ ἰκογενεϊακὸς προγραμματισμὸς καὶ ἐκτρώσεις, ἐν Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τ. ΚΒ' (1981), σ. 533).

ροϊαν τῆς μεταπτωτικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ σφαιρικὸν τοῦτο πρῶμα θὰ τὸν βοηθήσῃ κάλλιστα νὰ ἴδῃ εὐρύτερον καὶ νὰ ἐρμηνεύσῃ ὀρθότερον καὶ ρεαλιστικώτερον ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν ἀναγκαιότητα τῆς λειτουργίας τοῦ σέξ ἐν τῷ γάμῳ ὡς ἀποκλειστικοῦ μέσου διὰ τὴν ἀποφυγὴν τῆς μοιχείας καὶ τῆς πορνείας καὶ τὴν καταστολὴν τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας τῆς συνυφασμένης μετὰ τῆς φύσεως, ἥτις, κατ' Ἰσίδωρον τὸν Πηλουσιώτην, «δὲν παραιτεῖται» ἀλλὰ ζῆ πάντοτε²⁶³, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἀξιολογήσῃ τὴν πνευματικὴν ὄψιν αὐτοῦ τούτου τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου ἀποβλέποντος διὰ τῆς ὡς ἄνω ἀρμονικῆς καὶ φυσιολογικῆς λειτουργίας τοῦ σέξ εἰς τὴν βαθεῖαν καὶ ἐνσυνείδητον βίωσιν τῆς σωφροσύνης, ὡς καὶ εἰς τὴν εὐχαριστίαν τοῦ Θεοῦ, ἥ, ὡς λέγει ὁ ἱερός Χρυσόστομος, «διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω. Οὐκ εἶπε, Διὰ δὲ τὴν τῆς πενίας ἀπαλλαγὴν... ἵνα πορνείας φύγωμεν, ἵνα τὴν ἐπιθυμίαν καταστείλωμεν, ἵνα σωφροσύνη συζήσωμεν, ἵνα εὐαρεστήσωμεν Θεῷ... Τοῦτο τοῦ γάμου τὸ δῶρον, αὗτος ὁ καρπός, τοῦτο τὸ κέρδος... δι' ἐν γὰρ τοῦτο μόνον χρὴ λαμβάνειν γυναῖκα, ἵνα τὴν ἀμαρτίαν φύγωμεν, ἵνα πορνείας ἀπάσης ἀπαλλαγῶμεν»²⁶⁴. Ἐκ τῆς δοθησομένης ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς λύσεως (συμβουλῆς) εἰς τὸ καίριον τοῦτο πρόβλημα τῆς τεκνογονίας, τὸ ὅποιον εἶναι ἄκρως εὐαίσθητον εἰς πάντας, ἐξαρτᾶται ἐν πολλοῖς ἢ περαιτέρω συνέχισις τῆς ἐνεργοῦ συμμετοχῆς τῶν ἐξομολογουμένων εἰς τὴν καθ' ὅλου πνευματικὴν, ἐκκλησιαστικὴν καὶ λατρευτικὴν ζωὴν τῆς ἐνορίας. Ὡσαύτως, λόγῳ τῆς λεπτότητος τοῦ προβλήματος, ἐκ τῆς ἀπάντησεως, τὴν ὅποιαν θὰ δώσῃ ὁ πνευματικὸς εἰς αὐτό, ἐξαρτᾶται πλειστάκις ἢ περαιτέρω διάσπασις ἢ ἡ ἐνίσχυσις τῆς ἀρμονικῆς συζυγικῆς ζωῆς, ἢ ἐξάλειψις ἢ ἐπαύξησις τοῦ ἄγχους καὶ τοῦ αἰσθήματος ἐνοχῆς τῶν ἀνδρογύνων, ἢ συνέχισις τῆς ἐνεργοῦ συμμετοχῆς τῶν ἐξομολογουμένων εἰς τὸ κατ' ἐξοχὴν μυστήριον τῆς Θ. Εὐχαριστίας καὶ γενικώτερον εἰς τὴν καθ' ὅλου μυστηριακὴν, πνευματικὴν, ἠθικὴν, φιλανθρωπικὴν, πολιτιστικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν καὶ δρᾶσιν τῆς ἐνορίας των, ἢ παρουσίας τῆς Ἐκκλησίας ὡς κατ' ἐξοχὴν δυναμικοῦ ἢ στατικοῦ ὀργανισμοῦ, τέλος δὲ ἡ διαμόρφωσις θετικῆς ἢ ἀρνητικῆς γνώμης εἰς τὰ εὐρύτερα κοινωνικὰ στρώματα περὶ τῆς οὐσιώδους ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τῆς ἐν γένει διακονικῆς αὐτῆς ὑπηρεσίας πρὸς πνευματικὴν, ἠθικὴν καὶ ψυχικὴν ἀνακούφισιν τοῦ πολλαπλῶς παραπαιόντος καὶ ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς θείας χάριτος ἔχοντος ἀνθρώπου, προκειμένου αὗτος νὰ συγκρατηθῇ ἀπὸ τὴν πορνείαν, ὡς σαφῶς παρατηροῦν οἱ Πατέρες τῆς Συνόδου τῆς Νεοκαισαρείας (315)²⁶⁵,

263. ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ, Ἐπιστολαί, LXXXVII (PG, 78, 241D).

264. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, 5 (PG, 51, 232).

265. Ἴδὲ τὸν Δ' Κανόνα τῆς ἐν λόγῳ τοπικῆς Συνόδου: «Ἐὰν πρόβηται τις ἐπιθυ-

και να ἐπιτύχη διά τε τῆς πίστεως και τῆς διαρκοῦς ἀσκήσεως τῆς ἀτομικῆς βουλήσεως και τοῦ συναισθήματος τὴν τόσον σημαντικὴν διὰ τὸν κατευνασμὸν τῶν παθῶν ἀρετὴν τῆς αὐτοκυριαρχίας και αὐτοπειθαρχίας²⁶⁶, ἔτι δὲ να ἀναπτύξῃ τὸ αἶσθημα τῆς βαθυτάτης ἀτομικῆς εὐθύνης διὰ τὰς συνεπειὰς τῶν πράξεών του. Ἐννοεῖται ὅτι τόσον ἡ πνευματικὴ ἀξιολόγησις τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, ὅσον και ἡ ὀρθὴ κατανόησις τῆς λειτουργίας τοῦ σέξ δέον να γίνωνται ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς οὐχὶ μὲ ἀπόλυτον αὐστηρότητα ἀλλ' οὐχὶ ἐπίσης και μὲ ἀπόλυτον ἐπιείκειαν. Τὸ ἀσκητικὸν ἰδεῶδες, τὸ ὁποῖον ἐκφράζεται παραστατικώτατα διὰ τῆς φράσεως «φεῦγε και σῶζου» τῶν Νηπτικῶν ἰδίως Πατέρων²⁶⁷ δὲν θὰ εἶναι και τόσον ἐποικοδομητικὸν ἐὰν χρησιμοποιηθῇ ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς ὡς λυθία λίθος ἐπιλύσεως τοῦ σεξουαλικοῦ προβλήματος, τὸ ὁποῖον ἀπασχολεῖ τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ὑποφέρει ἀπὸ πολλοὺς και διαφόρους ὁρατοὺς και ἀοράτους πειρασμοὺς τῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας και τῆς τεχνοκρατουμένης ἐπαναστατικῆς ἐποχῆς. Τοῦτο ἐπ' αὐδενὶ λόγῳ δέον να ἐκληφθῇ ὡς ἄρνησις τῆς ἀσκήσεως ὡς ἀποτελεσματικοῦ μέσου πρὸς καταπολέμησιν τῶν σαρκικῶν παθῶν, ἀλλ' ἀπλῶς και μόνον ὡς ρεαλιστικὴ ἀντιμετώπισις τοῦ ὑπάρχοντος σεξουαλικοῦ προβλήματος, ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ ὁποῖου —ἀνεξαρτήτως ἐὰν πρόκειται περὶ ἐγγάμων ἢ ἀγάμων— προϋποθέτει ἐσωτερικὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἀνθρώπου και πνευματικὴν και οὐχὶ ὑλιστικὴν ἐρμηνείαν τῆς ζωῆς αὐτοῦ, γεγονόςς τὸ ὁποῖον ὅλως ἰδιαιτέρως ὑπογραμμίζεται ὑπὸ τῆς καλοῦσης εἰς διαρκῆ ἀγῶνα τὸν πειραζόμενον ἄνθρωπον πατερικῆς πνευματικότητος, ἡ ὁποία και ἀποτελεῖ τὸ ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς ἡμετέρας Ὁρθοδοξίας.

μήσας γυναικός, συγκαθευθῆσαι μετ' αὐτῆς, μὴ ἔλθῃ δὴ εἰς ἔργον αὐτοῦ ἡ ἐνθύμησις, φαίνεται ὅτι ὑπὸ τῆς χάριτος ἐρρύσθη» (ἔκδοσις Α. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ, Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες και οἱ ἐκκλησιαστικοὶ νόμοι, Ἀθήναι, 1949, σσ. 166-167).

266. "Ἀπαντες ἀνεξαιρέτως οἱ Πατέρες και Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας ἐξαίρουν τὸν λίαν σημαντικὸν ρόλον, τὸν ὁποῖον διαδραματίζει ἡ πάλῃ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς σωφροσύνην και ἐγκράτειαν, ὡς και πρὸς αὐτοκυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ του εἰς τὸν κατευνασμὸν πάντων γενικῶς τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ προκοπῆς και τελειώσεως. Ἀντὶ παντὸς ἐτέρου παραδείγματος ἀρκούμεθα ἐνταῦθα να παραπέμψωμεν τὸν ἀναγνώστην ἡμῶν εἰς τὰ συγγράμματα τῶν Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, Μ. Βασιλείου και Κυρίλλου Ἱεροσολύμων. Ἰδὲ ΚΑΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ, Στρωματεῖς, II, 97, 1: Οὗτός ἐστιν ὁ «κατ' εἰκόνα και ὁμοίωσιν», ὁ γνωστικός, ὁ μιμούμενος τὸν Θεὸν καθ' ὅσον οἶόν τε, μὴδὲν παραλιπὸν τῶν εἰς τὴν ἐνδεχομένην ὁμοίωσιν, ἐγκρατευόμενος, ὑπομένων, δικαίως βιούς, βασιλεύων τῶν παθῶν, μεταδιδούς ὧν ἔχει, ὡς οἶός τε ἐστιν, εὐεργετῶν και λόγῳ και ἔργῳ. Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Ἐπιστολάι, XLII, 4: Τὰς ἡδονὰς φεῦγε· τὴν ἐγκράτειαν δῶκε· και τὸ μὲν ὄμμα τοῖς πόνους ἄσκει· τὴν δὲ ψυχὴν τοῖς πειρασμοῖς ἔθιζε. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ἹΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, Κατηχήσεις, XVIII, 1.

267. ΑΡΣΕΝΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ, Ἀποφθέγματα Παλλοδίου Ἐλενοπόλεως: Φεῦγε, σιώπα, ἡσύχαζε... αὐταὶ γὰρ αἰρίζαι τῆς ἀναμαρτησίας (PG, 65, 88B).

Ὁμιλοῦντες ἀνωτέρω περὶ τοῦ προβλήματος τῆς χρήσεως ἀντισυλληπτικῶν ἐπιστημονικῶν μέσων ὑπεγράμμισαμεν, ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦτο δὲν δύναται ποσῶς νὰ λυθῇ διὰ μιᾶς γενικῆς ἀποφάσεως. Συμπληροῦντες ταῦτα πάντα καὶ πρὸς ἐπίρρωσιν τούτων ἀκριβῶς ἀναφέρομεν ἐνταῦθα ὅτι οἱ Πατέρες τῆς ἐν Chambésy συγκληθείσης Α' Πανορθόδοξου Διασκέψεως (Νοέμβριος 1976), ἔχοντες μακρὰν ποιμαντικὴν πεῖραν καὶ γνωρίζοντες καλῶς ὅτι καθαρῶς ποιμαντικά-πνευματικά θέματα τοιαύτης μορφῆς, τὰ ὅποια ἀπασχολοῦν τὸν περιούσιον λαὸν τῆς κατ' Ἀνατολὰς μιᾶς, ἀγίας, καθολικῆς, ἀποστολικῆς καὶ ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας δὲν ἐπιλύονται ποσῶς διὰ γενικῶν ἀποφάσεων, κανόνων καὶ συνταγῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς εὐρείας διαφωτίσεως καὶ ἀντικειμενικῆς ἐνημερώσεως τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ἰδιαιτέρως δὲ διὰ προσωπικῆς ἐπαφῆς καὶ διαλογικῆς συζητήσεως μεταξὺ τῶν ἐνδιαφερομένων συζύγων καὶ τοῦ πνευματικοῦ αὐτῶν πατρός, κατόπιν μακρῶν συζητήσεων καὶ ὠρίμου ἀποφάσεως, ὀρθῶς διέγραψαν ἐκ τοῦ καταλόγου τῆς θεματολογίας τῆς Α' Πανορθόδοξου ἐν Ρόδῳ Διασκέψεως (1961) τὸ γενικὸν θέμα «Γ ἄ μ ο ς κ α ἰ Ο ἶ κ γ ἔ ν ε ι α», τὸ ὅποιον ὡς ὑποθέματα περιελάμβανε τὴν τεκνοποιίαν, τὸν ἔλεγχον τῆς τεκνογονίας καὶ τὸν ὑπερπληθυσμὸν²⁶⁸.

Φαίνεται ὅτι τὴν γενικὴν ταύτην ἀρχὴν ἠκολούθησε καὶ ἡ σεβασμία Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὅποια ἐν τῇ Ἐγκυκλίῳ αὐτῆς τοῦ ἔτους 1978 μεταξὺ τῶν ἄλλων ὀρίζει, ὅτι «διὰ τὰς τοιαύτας περιπτώσεις, ἐὰν ὑφίσταται πραγματικὸς καὶ ἀνυπέρβλητος λόγος (ἀσθενείας κυρίως), οἱ ἀρμόδιοι πνευματικοὶ θὰ δώσουν τὴν πρέπουσαν λύσιν, ἐφαρμόζοντες τὰ ἐκ τῶν ἱερῶν Κανόνων προβλεπόμενα».

Τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῆς ἀ ν τ ι σ υ λ λ ῆ ψ ε ω ς γενικῶς δὲν πρέπει νὰ διαφύγῃ τῆς προσοχῆς ἡμῶν καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἐξ ἐπόψεως καθαρῶς ἠθικῆς ἢ ἐφαρμογῆς τῆς ἐπιστημονικῆς ἀντισυλλήψεως οὐδὲν διαφέρει τῆς φυσιολογικῆς τοιαύτης, ἢ ὅποια εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς σωματικῆς ἀνατομίας τῆς γυναίκας, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω. Εἴτε τὰ ζεύγη ἀποφεύγουν, χωρὶς νὰ συντρέχουν οἱ λόγοι τοὺς ὁποίους μνημονεύει ὁ Ἁπ. Παῦλος καὶ περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω, νὰ συνέλθουν κατὰ τὴν κρίσιμον περίοδον τῆς γονίμου περιόδου τῆς γυναίκας, διότι δὲν ἐπιθυμοῦν τὴν τεκνοποιίαν, εἴτε συνέρχονται κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον, ἀλλὰ λαμβάνουν ὅλα τὰ γνωστὰ ἐνδεικνυόμενα μέτρα πρὸς ἀποφυγὴν πάσης τυχόν ἀνεπιθυμήτου συλλήψεως, τὸ ἀποτέλεσμα, ἐξ ἐπόψεως ἐπαναλαμβάνομεν ἠθικῆς, εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτό, διότι ἢ πρόθεσις εἶναι μία καὶ ἢ αὐτή, τ.ἔ. ἢ μὴ ἀπόκτησις ἀνεπιθυμήτου παιδιοῦ, ἢτοι ἢ ἐναντίωσις εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς»²⁶⁹.

268. Ἰδὲ Ἐπίσκεψις 1.12.1976, σ. 8.

269. Γεν., 1,28.

Ἄς προχωρήσωμεν ὅμως ἔτι περαιτέρω καὶ ἄς ἴδωμεν τὸ πρόβλημα τοῦτο ὑπὸ μιᾶν ἄλλην διαφορετικὴν ὀπτικὴν γωνίαν. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνον ἐν φυσικὸν ὂν, ὡς τυγχάνουν νὰ εἶναι τὰ λοιπὰ ὂντα, ἀλλὰ συγχρόνως εἶναι καὶ ἐν πνευματικὸν τοιοῦτον. Τὸ πνευματικὸν στοιχεῖον ἀποτελεῖ τὸ κατατεθὲν σῆμα τῆς ἰδιαιτερότητος καὶ ἀνωτερότητος αὐτοῦ. Ὡς ἐκ τούτου πᾶσα ἐνέργεια αὐτοῦ δέον ἀπαραιτήτως νὰ ἐξετάζεται οὐχὶ μόνον ἐξ ἐπόψεως φυσικῆς ἀνατομίας τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τῆς πνευματικῆς τοιαύτης, ἐφ' ὅσον οὗτος ἀποτελεῖται καὶ ἐκ σαρκὸς καὶ ἐκ πνεύματος. Συνεπῶς καὶ ἡ τεκνοποιία δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀπλοῦν ἀποτέλεσμα μόνον τῆς φυσικῆς-σωματικῆς αὐτοῦ ἀνατομίας, ἀλλὰ καὶ τῆς πνευματικῆς τοιαύτης²⁷⁰. Ἐὰν τυχὸν τοῦτο δὲν ἰσχύη, τότε ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ τόσον λεπτόν, κείριον καὶ ὑψηλὸν θέμα τῆς συνουσίας οὐδὲν διαφέρει τῶν λοιπῶν ζώων. Οὐ μὴν ἀλλὰ διαφέρει, καὶ δὴ καὶ οὐσιαστικῶς καὶ βασικῶς εἰς τὸ θέμα τοῦτο τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς συνουσίας ἢ ἐπὶ τὸ πατερικώτερον «τῆς γ α μ ι κ ῆς κ ο ι ν ω ν ί ας», τῶν ζώων, διότι αὕτη δὲν εἶναι ἀπλῶς μία πρᾶξις τοῦ γενετησίου ἐνστίκτου, ἀλλ' εἶναι μία κατ' ἐξοχὴν πρᾶξις καθαρῶς προσωπικῆς καὶ ἐλευθέρως ἐπιλογῆς, ἀποφάσεως καὶ συνεπειᾶς τῶν εἰς συνουσίαν ἐλευθέρως συνερχομένων δύο προσώπων, τὰ ὅποια ἠνώθησαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου δι' οὗ καὶ καταργεῖται πλέον ἡ διάκρισις ἄρρενος καὶ θήλεος καὶ ἀντικαθίσταται διὰ τῆς ὅλως δυναμικῆς πλέον κ ο ι ν ω ν ί ας π ρ ο σ ῶ π ω ν²⁷¹. Ὡς ἐκ τούτου δὲ πᾶσα μὴ ἐκ συμφώνου προερχομένη ἀποχὴ καὶ ἐγκράτεια δὲν εἶναι καὶ δὲν πρέπει νὰ λογιζέται ὡς πρᾶξις σύμφωνος πρὸς τὸ Εὐαγγελικὸν πνεῦμα, οἱ δὲ ταύτην μονομερῶς ἀσκοῦντες «λογίζονται τὸ ἑαυτῶν μόνον», χωρὶς κἄν νὰ ἀναλογίζωνται πάσας τὰς τυχὸν ἐμμέσους ἢ ἀμέσους ἐπιπτώσεις, τὰς ὁποίας δύναται νὰ ἔχη ἡ πρᾶξις τῶν αὐτῆ καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου μέλους²⁷².

270. Ὁ ρόλος τὸν ὁποῖον διαδραματίζει ἡ μάλλον θὰ ἔδει νὰ διαδραματίζη τὸ πνεῦμα ἢ ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ὑπευθυνότης τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ θέμα τῆς τεκνογονίας δὲν ὑπογραμμίζονται εὐθέως καὶ ρητῶς ὅσον θὰ ἔπρεπε εἰς τὴν Ἐγκύκλιον τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῆς 14ης Ὀκτωβρίου 1937. Αὕτη ἀρκεῖται μόνον εἰς τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι «τὰ τέκνα δὲν εἶναι ἀπλῶς φυσικὸς καρπὸς τῆς γνησίας συζυγίας, ἀλλὰ δῶρα καὶ εὐλογία τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ δόξα δι' αὐτούς, διότι διὰ τῆς γεννήσεως αὐτῶν οἱ γονεῖς γίνονται ὄργανα τοῦ Θεοῦ καὶ συνεργοὶ αὐτοῦ εἰς τὸ μέγα ἔργον τῆς δημιουργίας, ὅτι πᾶν τέκνον εἶναι διὰ μὲν τὸ Κράτος ὁ δυνάμει πολίτης διὰ δὲ τὴν Ἐκκλησίαν ὁ δυνάμει ἁγιος καὶ τέκνον τοῦ οὐρανοῦ πατρός».

271. Περὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἴδὲ πλείονα κατωτ., ὑποσ. 279 καὶ 316.

272. Βεβαίως θὰ εἶναι εὐχῆς ἔργον καὶ μέγιστον ἡθικὸν κατόρθωμα ἐὰν οἱ σύζυγοι δυνήθουν νὰ ἐπεκτείνουν τὴν περιόδον τῆς πνευματικῆς ἀσκήσεως καὶ αὐτοκυριαρχίας, ὑποτάσσοντες τὰς σαρκικὰς αὐτῶν ἐπιθυμίας εἰς τὸν θεῖον νόμον καὶ οὕτω πως ἐπιτυγχάνοντες τὴν τ ε λ ε ί ω σ ι ν κ α ι ὀ λ ο κ λ ῆ ρ ω σ ι ν τῆς π ρ ο σ ω π ι κ ὴ τ ῆ τ ὄ σ τ ω ν. Μία τοιαύτη πνευματικὴ ἐπιτυχία χρειάζεται ἀπαραιτήτως μεγάλην πνευματικὴν ἀσκήσιν καὶ διαρκῆ προσευχὴν ἀμφοτέρων τῶν συζύγων, οἱ ὅποιοι αὐτοκυριαρχούμενοι καὶ ὑποτασ-

Ὁ ἄνθρωπος ὡς ἀπολύτως ἐλεύθερον ὄν, ὡς πρόσωπον, εἴτε ἀποφασίζει νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν φυσιολογικὴν ἀντισύλληψιν, εἴτε τὴν τεχνητὴν—ἐπιστημονικὴν τοιαύτην ὑποπίπτει, (ἐξ ἐπόψεως ἠθικῆς πάντοτε, ἢ ὅποια δὲν ἐξετάζει τὸ ἀποτέλεσμα ἀλλὰ τὴν πρόθεσιν, καὶ ἐν ἀναφορᾷ πάντοτε πρὸς τὴν δοθεῖσαν σχετικὴν περὶ τεκνοποιίας πάντοτε ἰσχύουσαν ἀντικειμενικὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ), πάντοτε εἰς τὸ ἴδιον ἠθικὸν παράπτωμα, τ.ἔ. εἰς τὴν προσωρινὴν ἢ καὶ ὀριστικὴν διακοπὴν τῆς τεκνογονίας. Αἱ ἐντολαὶ τοῦ Κυρίου δὲν ἐπιδέχονται ὑποκειμενικὰς ἐρμηνείας πρὸς τυχὸν δικαιολόγησιν τῶν ἠθικῶς ἀδικαιολογήτων ἀνθρωπίνων πράξεων.

Ἡ Ἐκκλησία, καὶ ὅπως ἰδιαιτέρως ὁ πνευματικὸς, καλοῦνται νὰ ἀντιμετωπίσουν καὶ τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην περίπτωσιν ἀντισυλλήψεως ὡς καθαρῶς προσωπικὴν ἀπόφασιν τοῦ ἀνθρώπου ἔναντι τῆς περὶ τεκνογονίας μνημονευθείσης ἀνωτέρω ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἐπιβάλουν αὐστηρὰς ἢ ἥττον αὐστηρὰς ποινὰς-κυρώσεις ἢ ἐπιτίμια, βάσει πάντοτε τοῦ νόμου τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Ὅπως ὅμως εἰδικῶς καλεῖται ὁ πνευματικὸς, πρὸ πάσης ἄλλης συμβουλῆς—θετικῆς ἢ ἀρνητικῆς— ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῆς μεθόδου τῆς ἐπιστημονικῆς ἀντισυλλήψεως, νὰ θέσῃ εὐθέως καὶ γενναίως εἰς ἑαυτὸν τὸ βασικὸν τοῦτο ἐρώτημα: Τί εἶναι προτιμότερον καὶ λυσιτελέστερον διὰ τὴν διευκόλυνσιν καὶ ἐπιβίωσιν, θὰ ἐλέγομεν, τῆς ἁρμονίας τῆς συζυγικῆς ζωῆς: ἢ ἐφαρμογὴ τῆς ἀποχῆς ἀπὸ τῆς σεξουαλικῆς πράξεως τῶν συζύγων, ἢ ὅποια δύναται νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς ἀτελειώτους ἔριδας καὶ φιλονεικίας, νὰ τοὺς καταστήσῃ τὸν βίον ἀβίωτον καὶ ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν μοιχείαν, ἢ ὅποια ἀποτελεῖ μέγα ἀμάρτημα^{272α}, ἢ ἢ ἐφαρμογὴ μιᾶς, κατόπιν ἀμοιβαίας

σόμενοι οὐχὶ εἰς τὰς ἀτάκτους ὁμάδας τῆς σαρκός, ἀλλ' εἰς τὸν θεῖον νόμον, ζῶντες οὐχὶ ὡς σαρκικοὶ ἀλλ' ὡς πνευματικοὶ ἄνθρωποι, στέργοντες, χάριν τῆς οικογενείας καὶ τῆς ὑψηλῆς καὶ ἠθικῆς ἐννοίας τοῦ γάμου, τὸ βάρος τῆς ἐγκρατείας, θὰ μεταβάλλωσι δι' αὐτῆς τὸν σταυρὸν εἰς στέφανον καὶ εὐλογίαν ἐκ μέρους τοῦ πρώτου Σταυροφόρου, τοῦ μεγάλου Θεοῦ» (Ἐγκύκλιος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῆς 14ης Ὀκτωβρίου 1937). Ἐννοεῖται ὅτι ἢ περὶ ἧς ὁ λόγος αὐτοκυριαρχία θὰ γίνηται ὅπως ἐλευθέρως, διότι πᾶσα τυχὸν προσπάθεια ἐπιβολῆς εἰς τοὺς ἐγγάμους τῶν αὐστηρῶν κανόνων τῆς μοναχικῆς ζωῆς θέτει εἰς μέγαν κίνδυνον αὐτὴν ταύτην τὴν ἁρμονικὴν συμβίωσιν τῶν συζύγων καὶ ὡς ἐκ τούτου αὕτη οὐδέποτε ἐγένετο ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (πρὸβλ. ΓΡ. ΠΑΛΑΜΑ, Λόγος ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχαστῶν, II, 35. Ἐκδοσις Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, Γρηγορίου Παλαμά Συγγράμματα, τ. I, Θεσσαλονίκη, 1962, σ. 496,21-26).

272α. Περιττὸν νὰ τονισθῇ ἐνταῦθα ὅτι τόσον ἢ μοιχεία ὅσον καὶ ἢ πορνεία δὲν δύναται νὰ συμβιβασθοῦν μὲ τὸν γάμον, τὸν ὅποιον ἢ Ἐκκλησία ἀνύψωσεν εἰς σωτηριολογικὸν μυστήριον, οὔτε νὰ ἀποτελέσουν προϋποθέσεις συνάψεως τούτου. Περὶ τοῦ θέματος τούτου ἐξ ἐπόψεως πατερικῆς σὺν τοῖς ἄλλοις ἰδὲ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Ἐπιστολὰς, CXCIX, 26 (PG, 32, 724B). ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλίαι εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολὴν, XIX, 3 (PG, 61, 154-155). Ἀλλαχοῦ ὁ ἱερὸς πατὴρ ἀναφερόμενος εἰς τὸ θέμα τῆς μοιχείας παρατηρεῖ ὅτι ἢ ἐννοια αὐτῆς καθορί-

συμφωνίας, ηλεγμένης σεξουαλικής ζωής, «ἵνα μὴ πειράζῃ» αὐτούς «ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν» αὐτῶν; Ἡ ἀναζήτησις καὶ ἡ ἄσκησις μιᾶς καθαρῶς πνευματικῆς καὶ μυστηριακῆς ζωῆς δὲν σημαίνει ὑποχρεωτικῶς καὶ ἀποχὴν ἢ ἐγκράτειαν ἀπὸ τῆς νομίμου ἐρωτικῆς ζωῆς, ἡ ὁποία, ὡς γνωστόν, καθαγιάζεται διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου²⁷³. Τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ζῶντα ἐν ταύτῃ τὴν ἐσχατολογικὴν καὶ ἱστορικὴν πραγματικότητα τῆς χαρᾶς καὶ τῆς εὐτυχίας συνάπτουν ἐν αὐτῇ γάμον ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὸ νὰ ἐκπληρώσουν τὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς των καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τὸ νὰ ἐπιλύσουν ὠρισμένα καθαρῶς ἀνθρωπολογικὰ προβλήματα ἀφορῶντα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὴν ψυχὴν, ἐπ' οὐδενὶ δὲ λόγῳ διὰ τὸ νὰ κατευθύνουν τὴν φύσιν αὐτῶν εἰς ἐκφυλισμὸν καὶ ἀλλοτριώσιν, διὰ τὸ νὰ προσθέσουν εἰς τὰ ἤδη πολλαπλᾶ ὑπάρχοντα προβλήματα καὶ ἕτερα τοιαῦτα καὶ διὰ τὸ νὰ καταστήσουν οὕτω πῶς τὸν βίον αὐτῶν ὄντως ἀβίωτον. Εἶναι σαφὴς καὶ κατηγορηματικὸς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ ὁποῖος καὶ προτρέπει τοὺς πιστοὺς: «μὴ τοίνυν τοῦτο ζητῶμεν ὅπως χρήματα ἔχωμεν, ἀλλ' ὅπως εἰρήνην, ὅπως ἡδονῆς ἀπολαύωμεν· διὰ τοῦτο γάμος, οὐχ ἵνα πολέμου καὶ μάχης τὰς οἰκίας ἐμπιπλῶμεν, οὐχ ἵνα ἔρεις καὶ φιλονεικίας ἔχωμεν, οὐχ ἵνα πρὸς ἀλλήλους διαστασιάζωμεν καὶ ἀβίωτον τὸν βίον ποιῶμεν, ἀλλ' ἵνα βοηθείας ἀπολαύωμεν, καὶ λιμένα ἔχωμεν καὶ καταφυγὴν, καὶ παραμυθίαν τῶν ἐπιχειμῶνων κακῶν, ἵνα μεθ' ἡδονῆς τῇ γυναικὶ διαλεγώμεθα»²⁷⁴. Ἐπὶ πλέον διερωτώμεθα καὶ λέγομεν: Τί

ζεταὶ ἐκ τῆς σχέσεως τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὸν γάμον: «Οὐ γὰρ δὴ μόνον ἀπὸ τῶν ὑβριζομένων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ὑβριζόντων τὸ τῆς μοιχείας συνίσταται ἔγκλημα» [ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν «διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχέτω», 4 (PG, 51, 213)].

273. Ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ «μυστηρίου τῆς ἀγάπης», κατὰ τὴν προσφῶν ἔκφρασιν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, σῶμα καὶ πνεῦμα συμμετέχουν ἐξ ἴσου εἰς τὴν μυσταγωγικὴν καὶ μυστηριακὴν λειτουργίαν τοῦ σέξ, τὸ ὁποῖον συντελεῖ, ὡς ἐλέχθη καὶ ἀλλαχοῦ, εἰς τὴν τελείωσιν καὶ ὀλοκλήρωσιν τῆς προσωπικότητος τῶν συνεζευγμένων, ἢ μεταξὺ τῶν ὁποίων κοινωνία εἶναι τόσον ἀρραγῆς καὶ οὐσιαστικῆς ὅσον εἶναι καὶ ἢ μεταξὺ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ ἐγκαινισθεῖσα κοινωνία (Ἐφ. ε. σ., 5,22-33. Κολ., 3,18-19. Α' Πέτρ., 3,1-7), ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου ἢ ὑπάρχουσα μεταξὺ τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἀγ. Τριάδος ὄντολογικὴ ἐνότης καὶ κοινωνία. Εἰς τὴν σφαῖραν ταύτην τῆς ὑψηλῆς λειτουργίας τοῦ σέξ δὲν ὑπάρχει εἰς τοὺς συνεζευγμένους αἰδῶς καὶ φόβος, ὡς συνέβη μὲ τὸν Ἀδάμ καὶ τὴν Εὐά κατὰ τὴν πτώσιν ἐκ τῆς παραδείσου καταστάσεως. Ἀμφότερα ταῦτα καταργοῦνται διὰ τῆς τελεσιουργίας τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου δι' οὗ ὁ ἔγγαμος ἀπελευθεροῦται τῶν δερματίνων χιτῶνων τῆς πτώσεως ἐπανερχόμενος εἰς τὴν προ-πτωτικὴν ἀγγελικὴν κατάστασιν, ὅπου «ἔσται τὰ δύο ἓν, καὶ τὸ ἕξω ὡς τὸ ἔσω, καὶ τὸ ἄρσεν μετὰ τῆς θηλείας, οὔτε ἄρσεν οὔτε θῆλυ» ὡς ἐπιγραμματικῶς τονίζει ὁ Κλήμης Ἐπίσκοπος Ρώμης (πρὸς Κλημέντην, ΚΑΗΜΕΝΤΟΣ ΡΩΜΗΣ, Β' Ἐπιστολὴ πρὸς Κορινθίους, XII, 2. ΒΕΠ, τ. 1, σ. 44,11-12).

274. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, 4 (PG, 51, 231-232).

εἶναι προτιμότερον καὶ ἡθικότερον: Ἡ πρόληψις μιᾶς ἀνεπιθυμήτου ἐγκυμοσύνης ἢ ἡ θανάτωσις τοῦ ἐμψυχωθέντος ἐμβρίου διὰ τῆς προσφυγῆς εἰς τὴν ἔκτρωσιν; Ἡ ἀποσεξουαλικοποίησις τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀποτελεῖ τὴν ἐνδεδειγμένην λύσιν, διότι σὺν τοῖς ἄλλοις ἔρχεται εἰς ἄκραν ἀντίθεσιν πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἐπίσης καὶ πρὸς τὴν δημιουργίαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεος, τὰ ὁποῖα ἔλκονται μεταξὺ των πρὸς οὐσιαστικὴν σαρκικὴν καὶ πνευματικὴν ἔνωσιν καὶ κοινωνίαν διὰ τῆς ὁποίας σφυρηλατεῖται καὶ προάγεται μέχρι τῆς τελειώσεως ἡ προσωπικότης αὐτῶν.

Ἡ ὑπὸ τῶν περισσοτέρων ἐκκλησιῶν²⁷⁵, θρησκευτῶν καὶ κοινωνιῶν ἀποδοχὴ χρήσεως ἀντισυλληπτικῶν δύναται κάλλιστα, κατὰ τὴν ταπεινὴν ἡμῶν γνώμην, νὰ συμβάλῃ ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸν περιορισμὸν τῶν ἀνεπιθυμητῶν ἐγκυμοσυνῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν δημιουργίαν μιᾶς μονίμου πνευματικῆς καὶ σαρκικῆς ἐνώσεως τῶν συζύγων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι πάρα πολὺ βασικὸν διὰ τὴν ἐπιβίωσιν καὶ προαγωγὴν τοῦ γάμου των, ὁ ὁποῖος, συμφῶνως πρὸς τὴν θεολογίαν τοῦ Ὁριγένους, «ὁ μ ο ι ὀ τ η ς ἔ σ τ ἰ καὶ ἰ σ ὀ τ η ς τ ο ῖ ς γ ε γ α μ η κ ὀ σ ι π ρ ὸ ς ἄ λ λ ἡ λ ο υ ς»²⁷⁶. Ἡ τυχὸν χρήσις τῶν μέσων τούτων, ὅταν καὶ ἐφ' ὅσον ὑπάρχῃ βασικὸς ἀποχρῶν λόγος, δύναται ὡσαύτως νὰ συμβάλῃ, καὶ δὴ καὶ κατὰ τρόπον τελεσίδικον καὶ λυσιτελῆ εἰς τὴν συζυγικὴν ἁρμονίαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ *sine qua non* διὰ τὴν συζυγικὴν αὐτῶν ἔνωσιν, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὴν περαιτέρω σφυρηλάτησιν τοῦ ἀληθοῦς ἔρωτος, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ ἀληθῆ πρόκλησιν διὰ τοὺς συνεζευγμένους νὰ γίνουν ἀνώτερα ὄντα, οὐχὶ παρὰ φύσιν ἀλλ' ὑπὲρ φύσιν^{276α}. Ἐπιπροσθέτως φρονοῦμεν ταπεινῶς ὅτι ὁ κατὰ τὸ δυνατὸν περιορισμὸς τῶν πολλαπλῶν καὶ πολυμῶρφων ἡθικῶν, θρησκευτικῶν, κοινωνικῶν, οἰκονομικῶν, ἐκπολιτιστικῶν καὶ ψυχολογικῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἀναποφεύκτως προκύπτουν, ἀργὰ ἢ γρήγορα, ἐκ τῆς

275. Μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν-Ὁμολογιῶν μόνον ἡ Ὁρθόδοξος καὶ ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία δὲν ἀποδέχονται τὰς μεθόδους τῆς ἀντισυλλήψεως. Εἰδικότερον ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία περιορίζει τὸν ἑλεγχον τῶν γεννήσεων εἰς τὰς λεγομένας φυσικὰς μεθόδους (*m é t h o d e s d i t e s n a l u r e l l e s*). Ἴδὲ ὡσαύτως κατ., ὑποσ. 281.

276. ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ, Εἰς τὴν Α' Κορ., 7,1-4.

276α. Ἡ σήμερον παρατηρουμένη εἰς τινὰς χώρας τοῦ δυτικοῦ κυρίως κόσμου προσπάθεια ἐρμηνείας τῆς διαστροφῆς περὶ τὰ γενετήσια καὶ τῆς νομιμοποιήσεως τῆς μεταξὺ τῶν ὁμοφύλων συνουσίας οὐδὲν βιβλικὸν καὶ πατερικὸν ἔρεισμα ἔχει. Οὕτως, ἐπὶ παραδειγματι, ὁ ἱερός Χρυσόστομος συνεχίζει τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου αὐστηροτάτην κριτικὴν τοῦ Ἁπ. Παύλου πρὸς τοὺς Κορινθίους (πρβλ. Α' Κορ., 6,9) ἀσκεῖ δριμυτάτην κριτικὴν ἐναντίον τῆς ὁμοφυλοφιλίας, ἡ ὁποία ἐξ ἀπόψεως ἡθικῆς ὑπερβαίνει τὴν πορνείαν καὶ τὴν παρὰ φύσιν σεξουαλικότητα καὶ αὐτῶν τούτων τῶν ζῶων: «Ἄ γὰρ αἱ πορνευόμεναι πάσχουσι γυναῖκες ταῦτα καὶ οὗτοι· μᾶλλον δὲ ἐκείνων ἀθλιώτερα. Ταῖς μὲν γὰρ εἰ καὶ παράνομος, ἀλλὰ κατὰ φύσιν ἡ μίξις· αὕτη δὲ καὶ παράνομος καὶ παρὰ φύσιν...» (Ὁ μ ι λ ι α ἰ ε ἰ ς τ ἡ ν π ρ ὸ ς Ρ ω μ α ἰ ο υ ς Ἐ π ι σ τ ο λ ῆ ν, IV, 2. PG, 60, 419). Πρβλ. ὡσαύτως τοῦ ἰδίου Π ρ ὸ ς π ι σ τ ὸ ν π α τ ῆ ρ α, 8 (PG, 47, 361-62).

γεννήσεως ενός ανεπιθυμητού παιδιοῦ καὶ τὰ ὅποια ἀφοροῦν τόσον τοὺς γονεῖς ὅσον καὶ ἅπασαν γενικῶς τὴν κοινωνίαν, ἡ ὁποία εἰς μίαν ὀρισμένην στιγμήν θὰ ὑποστῇ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τὰς συνεπείας τῆς δυστυχίας τοῦ θύματος, δύναται κάλλιστα νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς ἀποδοχῆς καὶ χρήσεως τῆς μεθόδου τῆς ἐπιστημονικῆς ἀντισυλληψεως. Ἐκ παραλλήλου ὅμως ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν καὶ τοῦτο, ὅτι αὕτη ἐφαρμοζομένη καὶ ὑπὸ τῶν μὴ νομίμως συζούντων ἀπόξενώνει τούτους ἐκ τοῦ παραδοσιακοῦ ἀμοιβαίου σεβασμοῦ, τῆς ἀληθοῦς καὶ ὑψηλῆς ἐννοίας τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς αὐτοσυγκρατήσεως καὶ διευκολύνει τούτους εἰς τὰς προγαμιαίας των σχέσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν συμβιβάζονται μὲ τὴν κατὰ Χριστὸν ἠθικήν²⁷⁷. Ἡ λύσις αὕτη, ἡ ὁποία ἔχει καὶ τὰς ἀρνητικὰς αὐτῆς ὀψεις αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι ὀλίγαι καὶ εὐκαταφρόνητοι, ἐὰν δὲν εἶναι ἡ ἀρίστη τοῦλάχιστον εἶναι μία λύσις τὴν ὁποίαν ἔχομεν σήμερον εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν.

Ταῦτα πάντα οὐδόλως σημαίνουν ὅτι εἴμεθα ὀπαδοὶ τῆς λεγομένης («νέας ἠθικῆς») (new morality), ἡ ὁποία ἀποδέχεται πᾶν εἶδος σεξουαλικῆς δραστηριότητος ἐκτὸς συζυγικῆς κλίνης καὶ ἡ ὁποία ἐνισχύεται ὑπὸ διαφόρων ὑπόπτου προελεύσεως κυκλωμάτων, ὡς καὶ ὑπὸ ὀρισμένων ἱατρῶν, οἱ ὁποῖοι χορηγοῦν ἀντισυλληπτικά εἰς ἄτομα νεαρᾶς κυρίως ἡλικίας μὲ τὴν αὐτὴν εὐκολίαν μὲ τὴν ὁποίαν συμβουλεύουν τοὺς ἀσθενεῖς των νὰ λαμβάνουν ἀσπιδίνην²⁷⁸. Οἱ νέοι μας δὲν πρέπει νὰ ἔχουν σεξουαλικὴν δραστηριότητα πρὸ τῆς ὀριμάσεώς των, ἦτοι πρὸ τῆς συνάψεως γάμου. Εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἡλι-

277. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν «διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τῆ ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω», 4-5 (PG, 51, 215-217). Ἰδὲ ὡσαύτως κατωτ., ὑποσ. 279.

278. Ἐν παρόδῳ ὑπογραμμίζομεν ἐνταῦθα ὅτι ἡ πρῶξις αὐτῆ των ἱατρῶν εἶναι ἄκρας ἀντίθετος πρὸς τὴν δεοντολογίαν τῆς ἐπιστήμης τῆς Ἱατρικῆς, ἡ ὁποία, κατόπιν πολλῶν καὶ μακρῶν ἐργαστηριακῶν ἐρευνῶν, κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα καθ' ὃ ἀπαγορεύεται ἡ χρῆσις τοῦ «χαπιοῦ» ὑπὸ κοριτσιῶν τὰ ὁποῖα δὲν συνεπλήρωσαν εἰσέτι τὸ δέκατον ἔκτον ἔτος τῆς ἡλικίας των. Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη συνιστᾶται πρὸς ἀποφυγὴν ὀρισμένων ἀνωμαλιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζονται κατὰ τὴν φυσιολογικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῶν.

Τοῦ λόγου ὄντος περὶ νεαρῶν ἀτόμων καὶ ἀμβλώσεων δέον ὡσαύτως νὰ λεχθῇ καὶ τοῦτο, ὅτι μεταξὺ τριῶν κοριτσιῶν ἡλικίας 15-19 ἐτῶν τὸ ἐν ἔχει ἠδη κάμει ἔκτρωσιν. Ὁ καθηγητῆς τῆς Μαιευτικῆς καὶ Γυναικολογίας Δ. Κασκαρέλης δίδει μίαν λίαν ἀπογοητευτικὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου στατιστικὴν καθ' ἣν τὸ 16% τῶν κοριτσιῶν καταφεύγουν εἰς τὴν ἔκτρωσιν πρὶν ἢ συμπληρώσουν τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, τὸ δὲ 29% ἔχουν ὀλοκληρωμένης σεξουαλικῆς σχέσεως πρὶν ἢ συμπληρώσουν τὴν ἐφηβείαν των (Ἰδὲ Πειραῖκα ἢ Ἐκκλησία, ἀρ. φυλ. 36-37, Αὐγουστος-Σεπτέμβριος, 1983, σ. 3).

Παραλλήλως πρὸς τὴν ὑπογράμμισιν τῶν ἀμβλώσεων ἐκ μέρους κοριτσιῶν νεαρᾶς ἡλικίας δέον ὡσαύτως νὰ τονισθῇ ἐνταῦθα καὶ τὸ ἀνησυχητικὸν γεγονός τῆς κύψεως ἐκ μέρους κοριτσιῶν ἀνωρῆμου ἡλικίας διὰ σύλληψιν καὶ κύψιν. Καὶ τὸ γεγονός τοῦτο καθίσταται ἀνησυχητικὸν διότι ἀπὸ 5,3% ἔφθασε σήμερον εἰς τὸ 7%. Εἰς τὰς ἐπαρχίας ὀφειθὸς οὗτος ἠῤῥήθη καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ 9%. Ἡ αὔξησις αὕτη, καὶ δὴ καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, ὀφείλεται εἰς τὴν ἀτόμοτον ἐλευθερίαν, τὴν ὁποίαν ἀποκτοῦν τὰ κορίτσια πολὺ νεαρᾶς ἡλι-

κίαν καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἀσκοῦν τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα, τὴν σκέψιν καὶ τὰ αἰσθήματα εἰς τὴν ἀρετὴν τῆς ἐγκρατείας. Ἐκαστος γνήσιος χριστιανὸς δὲν δύναται εἰ μὴ νὰ εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν τείνουσαν νὰ ἐπικρατήσῃ νέαν ἀμοραλιστικὴν ἠθικὴν, ἡ ὁποία ὡς βάσιν ἔχει τὰς ἀρχὰς τοῦ πρακτικοῦ καὶ θεωρητικοῦ ὕλισμοῦ. Ἄφ' ἐτέρου ὅμως εἴμεθα ὑπὲρ τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας τῶν συζύγων, ἐλευθερίας ἐπὶ τῆς ὁποίας στερρῶς οἰκοδομεῖται τὸ μυστήριον τοῦ γάμου καὶ κατοχυροῦται βαθέως ἡ συζυγικὴ ἀρμονία καὶ συνεργασία, ἰδιαιτέρως δὲ τὸ «ἐκ σ υ μ φ ὶ ο υ» τοῦ Ἁπ. Παύλου²⁷⁹.

κίας καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς προηγουμένης ἀναλόγου ὑποδομῆς καὶ δευτέρου εἰς τὸ φαινόμενον καθ' ὃ τὰ κορίτσια τῆς ἐπαρχίας ὑπκνδρεῦνται λίαν ἐνωρὲς χωρὶς καὶ νὰ ἔχουν τὴν κατάλληλον ἐνημέρωσιν. Ἡ πρόωμος σύναψις γάμου ἐκτὸς τῶν καθαρῶς κοινωνικῶν, ψυχολογικῶν, οἰκογενειακῶν καὶ οἰκονομικῶν προβλημάτων συνεπάγεται καὶ πλεῖστα ὅσα ἰατρικὰ τοιαῦτα.

279. Ὅπως ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ τονισθῇ ἐναῦθα ὅτι ἡ σύλληψις ἐνὸς παιδιοῦ δὲν πρέπει νὰ ἀνάγῃται ἀπλῶς καὶ μόνον εἰς τὴν φυσικὴν γονιμότητα τῆς γυναικὸς, ἀλλ' ὡσαύτως αὕτη πρέπει νὰ ἀποτελῇ τὸ ἀποκορύφωμα τοῦ παυλικοῦ «ἐκ σ υ μ φ ὶ ο υ» τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός. Ἡ σύλληψις ὡς ἀναγομένη τόσο εἰς τὴν φυσικὴν ὅσον καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν σφαῖραν τῶν γονέων ἀποτελεῖ ὄντως σπουδαιότατην πράξιν. Αὕτη ὡς ἀπορρέουσα ἐκ τῆς ἐλευθέρας ἀποφάσεως τῶν γονέων καὶ τῆς συνειδήσεως τούτων ἀποτελεῖ μίαν ὄντως ἔξαιρετικὴν πράξιν, ἡ ὁποία καθιστᾷ τοὺς γονεῖς ἀποκλειστικῶς ὑπευθύνους τῆς γεννήσεως τοῦ παιδιοῦ καὶ ὡς τοιαύτη ἀκριβῶς προβάλλεται ἐντὸς τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Πρὸς τούτοις διὰ τῆς ἐνσυνειδήτου συλλήψεως τοῦ παιδιοῦ ἀνθρωποποιεῖται περισσότερο ἢ δημιουργία αὐτοῦ, ἡ ὁποία, ὡς ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω, πύει πλέον νὰ εἶναι ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον καρπὸς τῆς φυσικῆς καὶ βιολογικῆς καταστάσεως τῶν γονέων, διότι, παραλλήλως πρὸς αὐτήν, λαμβάνει καὶ μίαν καθαρῶς πνευματικὴν διάστασιν. Ὁ τονισμὸς τῆς προσωπικῆς εὐθύνης τῶν συνεργουμένων γονέων ὡς πρὸς τὸ θέμα τῆς μεταδόσεως τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὸ ἐν μέρος, καὶ ἡ κατάλληλος εἰδικὴ ἐνημέρωσις ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς ἀντισυλλήψεως, ἀπὸ τὸ ἕτερον μέρος, ἀσφαλῶς θὰ συμβάλουν πάρα πολὺ πρῶτον εἰς τὸν περιορισμὸν τῶν τυχαίων ἢ ἀνεπιθυμητῶν παιδιῶν, δευτέρου θὰ κατὰδείξῃ ὅτι ἡ σύλληψις τῶν παιδιῶν εἶναι ἐπιστέγασμα τῆς ἀμοιβαίας καὶ εὐκρινεῦς ἀγάπης τῶν γονέων καὶ τρίτον θὰ κατὰστήσῃ περισσότερο ἐντονον καὶ βαθύτερον τὴν ὑψηλὴν λειτουργίαν τοῦ σέξ. Τοῦτο ἀκριβῶς ὡς ἐλευθέρᾳ πράξις τοῦ ἀνθρώπου διαφέρει πολὺ τοῦ μηχανικῆς καὶ βιολογικῆς εἰς τὰ ζῷα λειτουργοῦντος σέξ, ὡς ἔκφρασις δὲ τοῦ πνευματικοῦ καὶ συναισθηματικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀποτελεῖ ἐποχιακὴν βιολογικὴν ἀνάγκην τούτου, ὡς συμβαίνει εἰς τὰ ζῷα, ἀλλὰ καθαρῶς μυσταγωγικὴν καὶ μυστηριακὴν λειτουργίαν, ἡ ὁποία, ὡς καρπὸς τῆς βαθείας ἀγάπης καὶ ὡς μὴ συνδεομένη μὲ τὴν ἱκανοποίησιν μιᾶς ἀπλῆς φυσικῆς ἀνάγκης, σὺν τοῖς ἄλλοις συντελεῖ εἰς τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ. Τὴν ἀξίαν καὶ σημασίαν τῆς σεξουαλικῆς ζωῆς ἀξιολογῶν ὁ πατὴρ P. Struve γράφει ὅτι αὕτη εἶναι «κατ' οὐσίαν τρόπος κοινωνίας τῶν σωμάτων, αὐτῶν τῶν σωμάτων, γιὰ τὰ ὁποῖα ὁ Ἁπ. Παῦλος λέει ὅτι εἶναι ἐδῶ καὶ τώρα ναοὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, αὐτῶν τῶν σωμάτων, ποὺ δέχονται στὴν Τράπεζα τοῦ Κυρίου τὸ Σῶμα του καὶ τὸ Αἷμα του, καὶ ποὺ ἔχουν προορισμὸν τοὺς τὴν ἀνάστασιν» (P. STRUVE, «Ὑνα ζωτικὸ θέμα συνεπέας: Ὁ ἔλεγχος τῶν γεννήσεων, ἐν «Ἀκτίνας», Ἀπρίλιος 1963, σ. 135).

* * *

Ἐπὶ τοῦ τόσο ἐναισθητοῦ καὶ καιρίου τούτου προβλήματος τῶν ἀμβλώσεων τόσο ἡ Ἐκκλησία ὅσον καὶ ἡ Πολιτεία κρίνεται ἀπολύτως ἀναγκαῖον νὰ δώσουν τὴν ἀπαιτουμένην προσοχὴν καὶ βαρῦτητα. Αἱ περισσότεραι ἀμβλώσεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον γίνονται εἰς τὴν χώραν μας ἐξ ἀγνοίας, κακῆς ἐνημερώσεως καὶ παραπλανήσεως τῶν γυναικῶν, ἰδίως νεαρᾶς ἡλικίας, ὡς ἐπίσης καὶ ἐκ τῆς μεγάλης ἐμπιστοσύνης, τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ γυναῖκες εἰς τὴν μέθοδον (ἢ μεθόδους) τῆς ἀντισυλλήψεως, τῆς ὁποίας τὰς πολλαπλᾶς ἀμέσους καὶ ἐμμέσους παθολογικὰς συνεπείας διὰ τὴν διατάραξιν τῆς ὑγείας τῶν δὲν γνωρίζουν αὐταί, ἢ ἐὰν τὰς γνωρίζουν δὲν τὰς γνωρίζουν ὀρθῶς καὶ ἐπαρκῶς. Δοθείσης τῆς πραγματικότητος ταύτης φρονοῦμεν ταπεινῶς, ὅτι ὁ περισσότερο ἐνδεδειγμένος τρόπος μειώσεως τῶν ἀμβλώσεων καὶ περιορισμοῦ τῶν ἀνεπιθυμητῶν παιδιῶν²⁸⁰ εἶναι ἡ εἰδικὴ ἐνημέρωσις, πληροφόρησις καὶ διαφώτισις τῶν γυναικῶν πρὸς ἀποφυγὴν ἀνεπιθυμητοῦ ἐγκυμοσύνης μὲ τὰ γνωστά, ὑπεύθυνα καὶ ἐπιστημονικὰ ἠλεγμένα καὶ ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνα διὰ τὴν ὑγείαν μέσα ἀντισυλλήψεως²⁸¹, ὑπὸ τὴν βασικὴν βεβαίως προϋπόθεσιν ὅτι ἡ χρῆσις αὐτῶν δὲν θὰ ἀποβαίῃ εἰς βλάβην τῆς ὑγείας τῆς γυναικός, ὡς καὶ πρὸς ἀποφυγὴν μεγάλων καὶ ἀναποφεύκτων κινδύνων, τοὺς

280. Ὁμολογοῦμεν ἐνταῦθα ὅτι καὶ διὰ τῆς κατ' οἰκονομίαν ἐφαρμογῆς τῆς ἐπιστημονικῆς ἀντισυλλήψεως δὲν θὰ παύσουν νὰ ὑφίστανται αἱ ἀνεπιθύμητοι ἐγκυμοσύναι καὶ τὰ ἀνεπιθύμητα παιδιά, ἀλλὰ θὰ περιορισθοῦν εἰς τὸν ἐλάχιστον δυνατὸν ἀριθμὸν. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀντισύλληψις ἔχει ἰδιαιτέραν ἀξίαν καὶ σημασίαν διὰ τὰ ζεῦγη ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα πάσχουν ἐξ ὠρισμένων ἀνιάτων μεταδοτικῶν ἀσθενειῶν καὶ τὰ ὁποῖα χωρὶς κἂν νὰ παύσουν νὰ ἐκτελοῦν τὰ συζυγικὰ αὐτῶν καθήκοντα δὲν πρέπει νὰ κάνουν παιδιά, διότι ἐὰν τὰ γεννήσουν ταῦτα δὲν θὰ εἶναι φυσικῶς, διανοητικῶς καὶ κοινωνικῶς ὑγιῆ. Περὶ τῶν παιδιῶν τὰ ὁποῖα δὲν ἔπρεπε νὰ γεννηθοῦν ἀλλὰ παρὰ ταῦτα ἐγεννήθησαν μὲ ἀσθενείας καὶ ἀναπηρίας ἰδὲ Jean de VILLENEUVE, Une atteinte à la liberté, ἐν Le Monde, 22 décembre 1970. Fany DESCHAMPS, Journal d'une assistance Sociale — Les nouveaux misérables, Paris, 1970.

281. Ἐν εἶδει ἐνημερώσεως σημειοῦμεν ἐνταῦθα ὅτι μεταξὺ τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν μόνον ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία διὰ τῆς προκαλεσάσης ποικίλας καὶ σφοδροτάτας ἀντιδράσεις εἰς τὸ πλήρωμα αὐτῆς γνωστῆς Ἐγκυκλίου τοῦ Πάπα Παύλου Στ' «*Humanae Vitae*» (25 Ἰουλίου 1968) ἀπέρριψε τὰ τεχνητὰ κυρίως ἀντισυλληπτικὰ μέσα, φρονοῦσα ὅτι ταῦτα ἀντιστρατεύονται τοὺς νόμους τῆς φύσεως. Κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη τοπικαὶ Σύνοδοι Ἐπισκόπων ἀνένεωσαν τὴν θέσιν ταύτην τῆς παπικῆς Ἐγκυκλίου (πρβλ. D. MONGILLO et al., «*L'Abortio*», ἐν *Rivista de Teologia Morale*, τ. IV, 1972, σσ. 374-377). Τέλος πρέπει νὰ ὑπογραμμίσωμεν καὶ τοῦτο, ὅτι πολλοὶ διάσημοι κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ θεολόγοι καὶ μὴ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος Ἐκκλησίας ἐτάχθησαν ἐπισήμως ὑπὲρ τῆς χρήσεως τῶν ἀντισυλληπτικῶν. Περὶ τούτου σὺν τοῖς ἄλλοις ἰδὲ J. T. NOONAN Jr., *Contraception: A History of its Treatment by the Catholic Theologians and Canonists*, Cambridge, Harvard University Press, 1965.

ὁποίους ἀνά πᾶσαν στιγμὴν διατρέχει ἐκάστη γυναίκα, ἀνεξαρτήτως ἡλικίας, ὡσάκις προβαίνει εἰς ἔκτρωσιν. "Ὅλως ἰδιαιτέρως διὰ τοῦ τρόπου τούτου θὰ ἀποφευχθῆ ἡ δημιουργία κενοῦ εἰς τὴν σεξουαλικὴν ζωὴν ἐν τῇ ὁποίᾳ δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχη κορεσμός, προκειμένου μετὰ παρέλευσιν χρονικοῦ τινος διαστήματος νὰ μὴ εἶναι δυνατόν πᾶν εἶδος ἐκτροπῆς ἐκ τοῦ σκοποῦ δι' ὃν οὗτοι ἀπεφάσισαν ὅλως ἐλευθέρως νὰ ἔλθουν εἰς γάμου κοινωνίαν. Ὁ σύζυγος καλεῖται ν' ἀνανεώσῃ συνεχῶς καὶ ὀλονέν καὶ περισσότερον τὴν βαθεῖαν καὶ εἰλικρινῆ ἀγάπην πρὸς τὴν σύζυγον καὶ τάνάπαλιν, ὅπερ σημαίνει οὐχὶ κορεσμόν ἀλλὰ συνεχῆ καὶ ἀδιάκοπον ἀνανέωσιν τῆς λειτουργίας τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ σέξ ἐν τῇ συζυγικῇ ζωῇ, συνεπῶς δὲ ἀποφυγὴν παντὸς εἶδους πορνείας. Τὸν ὅλως ἰδιαιτέρον καὶ δυναμικὸν τοῦτον χαρακτήρα τοῦ γάμου ἐξ ἐπόψεως σεξουαλικῆς ἱκανοποιήσεως ἀμφοτέρων τῶν συζύγων ἰδιαιτέρως καὶ κατὰ τρόπον λίαν ἐμφαντικὸν ὑπογραμμίζει ὁ ἱερός Χρυσόστομος λέγων: «Καὶ οὕτω καὶ ἡ γυνὴ πάλιν ἔσται σοι ποθεινότερα, οὐδεμιᾶς ἐπιθυμίας τὴν πρὸς αὐτὴν εὐνοίαν ὑποσυρούσης· οὐχ ἡ γυνὴ δὲ ἔσται ποθεινότερα μόνον, ἀλλὰ καὶ σὺ σεμνότερος πολλῶ καὶ ἐλευθεριώτερος δόξεις εἶναι. Οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν, οὐδὲν αἰσχρότερον ἀνθρώπου μετὰ γάμου πορνεύοντος... Πηγὴν ὕδατος ἔχων καθαρὰν, τί τρέχεις ἐπὶ λάκκον βορβόρου γέμοντα, γεέννης ὄζοντα καὶ κολάσεως ἀφάτου; Ποίαν ἔξεις ἀπολογίαν; τίνα συγγνώμην»;⁸²

Ἐὰν ἴδωμεν τὸ πρόβλημα τοῦτο γενικώτερον καὶ ἐξετάσωμεν τοῦτο ὑπὸ τὸ πρῶσμα οὐχὶ τὸ στενὸν—ἐθνικὸν ἀλλὰ τὸ παγκόσμιον, θὰ ἐλέγομεν ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀντισυλληψεως θὰ συμβάλῃ πάρα πολὺ εἰς τὴν τόσον ἀναγκαίαν ἰσορροπίαν μετὰ τοῦ παρατηρουμένου ὑπερμέτρου ὑπερπληθισμοῦ εἰς ὠρισμένας χώρας καὶ ἠπειρούς καὶ τῆς ἐλαττώσεως τῶν φυσικῶν πόρων καὶ μέσων πρὸς συντήρησιν τούτου⁸³. Βεβαίως ὑπάρχει καὶ ἡ θεία Πρόνοια περὶ τοῦ κόσμου. Αὕτη ὅμως δὲν κωλύει ποσῶς τὴν συνεργασίαν τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου μετὰ τῆς περὶ τοῦ κόσμου καὶ διὰ τὸν κόσμον Προνοίας τοῦ Θεοῦ. Τοσοῦτον μᾶλλον τοῦτο εἶναι ἀληθές, καθ' ὅσον διὰ τοὺς "Ἑλληνας Πατέρας καὶ Διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας ὁ λόγος (raison) τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μέρος τοῦ καθολικοῦ θεοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος βοηθεῖ τὸν πρῶτον εἰς τὰς διαφόρους ἀνακαλύψεις, αἱ ὁποῖαι σκοπὸν ἔχουν τὴν διακονίαν καὶ βοήθειαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ οὐχὶ τὴν αὐτοκαταστροφὴν, τὴν ἀναζητήσιν τῆς ἀληθείας καὶ οὐχὶ τὴν αὔξησιν τῆς καταναλωτικῆς ὑστερίας, γεγονὸς τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει δυστυχῶς τὴν σημερινὴν κοινωνίαν μας.

* *

282. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν «διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναικίαν ἔχέτω» (PG, 51, 215-217).

283. Περὶ τοῦ θέματος τοῦ ἐλέγχου τῶν γεννήσεων ἰδὲ κατ., ὑποσ. 302.

Πάντα ταῦτα οὐδόλως σημαίνουν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τάσσεται ὑπὲρ τοῦ ἐλευθέρου ἔρωτος, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ μόνον ὅτι αὕτη ἀντιμετωπίζουσα μίαν ὤμην, ὀδυνηρὰν καὶ δραματικὴν ποιμαντικὴν καὶ κοινωνικὴν πραγματικότητα τῆς ἀνίσως ἐκβιομηχανοποιουμένης καὶ ἄγαν τεχνοκρατουμένης σημερινῆς κοινωνίας, ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἐδημιούργησεν ἐν ἰδιάζον περιβάλλον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀδυνατεῖ, παρὰ τὰς ἀδύνατους αὐτοῦ προσπαθείας καὶ τὴν μεγάλην του ἐπιθυμίαν, νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν ἑαυτὸν του, καὶ βλέπουσα τοὺς μεγάλους καὶ ἀπείρους, ὄρατους καὶ ἀοράτους πειρασμούς, τοὺς ὁποίους διατρέχει ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν κάθε γυναίκα νὰ κἀνῃ ἔκτρωσιν διὰ πᾶσαν ἀνεπιθύμητον ἐγκυμοσύνην, φιλανθρωπεύει, προκειμένου νὰ προλάβῃ τὴν ἀμβλωσιν αὐτῆς ὡς μόνην λύσιν καὶ τὸν δι' αὐτῆς ἐν ψυχρῷ πραγματοποιούμενον φόνον.

Ὡσαύτως πάντα τὰ ἀνωτέρω δὲν δηλώνουν ποσῶς, ὅτι υἰοθετοῦμεν ἐμμέσως τὰς προγαμιαίας σχέσεις, αἱ ὁποῖαι καταδικάζονται ἡδὴ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου. Ἡ Ἐκκλησία ἀνέκαθεν, μὴ ποιουμένη διάκρισιν μεταξὺ τῆς γενετησίου ἡδονῆς καὶ τοῦ γενετησίου κύκλου καὶ μὴ ταυτίζουσα τὰς περιπτώσεις τῆς ἀντισυλληψέως μετ' ἐκείνων τῶν ἀμβλώσεων, ἦτο, εἶναι καὶ ἀσφαλῶς θὰ ἐξακολουθῇ καὶ εἰς τὸ μέλλον νὰ εἶναι ἐναντίον ἀφ' ἑνὸς μὲν οἰασδῆποτε μορφῆς τοῦ ἐλευθέρου ἔρωτος, ὁ ὁποῖος, ὡς γνωστόν, δὲν εἶναι ἐνδεικτικὸν στενῶν, ἀληθῶν, εἰλικρινῶν καὶ ὀρθῶν ἀμοιβαίων σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο φύλων, καὶ ἀφ' ἑτέρου τοῦ παράφρονος «σεξιμοῦ»²⁸⁴.

Ὡς καὶ ἀνωτέρω δεόντως ἐτονίσσαμεν, κύριος προορισμὸς τῆς Ἐκκλησίας εἶναι νὰ σώσῃ διὰ τῶν ἀγιαστικῶν αὐτῆς μέσων τὸν ἄνθρωπον, νὰ μείνῃ συνεπὴς ἐναντι τοῦ ὑψηλοῦ χρέους, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀναλάβει ἡ ἴδια ἐναντι τοῦ πληρώματος, τῆς μεγάλης ἑλληνοχριστιανικῆς ἡμῶν παραδόσεως καὶ τοῦ παγκοσμίου ἀνθρωπιστικοῦ καὶ φιλελευθέρου πνεύματος, ἔτι δὲ νὰ ἀντιταχθῇ σθεναρῶς εἰς τὴν καλῶς μεθοδευμένην ἐπιχείρησιν συντριβῆς καὶ ἐξαφανισμοῦ τῶν μεγάλων καὶ ζωτικῶν συμβόλων, τὰ ὁποῖα ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐστήριζαν μέχρι σήμερον τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν. Σώζει αὕτη τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν καθοδηγεῖ ὀρθῶς καὶ σταθερῶς πρὸς ἡσύχους καὶ γαληνίους λιμένας οὐχὶ διὰ τῆς συστηματικῆς ἀρνήσεως, ἀλλὰ διὰ τῆς καταφάσεως· οὐχὶ διὰ τοῦ στείρου καὶ λίαν ἐπικινδύνου διὰ τὴν ἐποχὴν μας δογματισμοῦ καὶ τῆς ἀποδοχῆς τῆς ἠθικῆς τῶν Γνωστικῶν, οἱ ὁποῖοι καὶ προὔκάλισαν μέγα ρῆγμα

284. Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀρνεῖται ὅτι ἡ σεξουαλικὴ ζωὴ εἶναι προσωπικὴ ὑπόθεσις ἐκάστου ἀνθρώπου. Ἀποδέχεται τοῦτο ὑπὸ τὸν ἀπαραίτητον καὶ βασικὸν ὅρον, ὅτι αὕτη δὲν ἀντίκειται εἰς τὰς ἡθικὰς ἀρχὰς καὶ δὲν καταστρατηγεῖ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ὑγίαν τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς κοινωνίας, ὅτι αὕτη ὡς κοινωνία τῶν σωμάτων τῶν συζύγων δὲν εἶναι μόνον καρπὸς τοῦ συναισθήματος καὶ τῆς ἀγάπης, ἀλλὰ καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου εἰς τρόπον, ὥστε σῶμα καὶ πνεῦμα νὰ συναγιάζονται ἢ νὰ συναμαρτάνωσι.

ἐν τῶν τῶν κόλπων τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἀλλὰ διὰ τῆς σφαιρικῆς, ἀντικειμενικῆς, εὐρυτέρας καὶ φιλανθρώπου ἀντιμεπωπίσεως τῶν προβλημάτων, ὡς καὶ διὰ τῆς ὀρθῆς καὶ ἀπροκαταλήπτου ἐνημερώσεως τοῦ πληρώματος αὐτῆς, τὸ ὁποῖον μετὰ μεγάλης ἀνησυχίας διανύει μίαν ἰδιότυπον ἠθικὴν, πνευματικὴν, κοινωνικὴν, ἐκπολιτιστικὴν καὶ πολιτικὴν κατάστασιν, ἡ ὁποία, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἐπαϊόντων, εἶναι ἄγνωστον τοῦ καὶ πῶς θὰ τὸ ὀδηγήσῃ.

Ἐν τῶν τῶν κόλπων τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας ἀείποτε κατεδικάσθη πᾶσα μορφὴ ὑπερβάσεως καὶ ἄκρας ἀυστηρότητος (Γνωστικισμός, Μανιχαϊσμός, Ἐγκρατισμός κ.λπ.) καὶ ἐκυριάρχησε τὸ μέτρον, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἔλειψεν ἀπὸ τὰς εἰς διαφόρους καιροὺς καὶ ὑπὸ ὅλως διαφορετικὰς συνθήκας ληφθείσας ἀποφάσεις, μέτρον τὸ ὁποῖον καθώρισεν ἡ εὐρυτέρου ὀρίζοντος βιβλικὴ ἀνθρωπολογία τοῦ Ἀπ. Παύλου, ὁ ὁποῖος ἐν τῇ Α' πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῇ του ἐπαινεῖ τὴν ἐγκράτειαν καὶ γενικώτερον τὴν παρθενίαν (ἀγαμίαν), καταδικάζει τὴν πορνείαν καὶ ἀποδέχεται τὴν ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ γάμου καταξίωσιν τοῦ ἔρωτος καὶ ἀνελλιπῆ ἐκτέλεσιν τῶν συζυγικῶν καθηκόντων χωρὶς ποσῶς τοῦτο νὰ κωλύῃ τὸν ἔγγαμον χριστιανὸν νὰ ζῆ μίαν αὐστηρῶς καὶ ἔντονον πνευματικὴν καὶ μυστηριακὴν ζωὴν ὡς ἐνεργὸν μέλος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Τὸ μέτρον δὲ τοῦτο ἐφήρμοσε πάντοτε ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν τῇ μακρᾷ αὐτῆς πορείᾳ, ἰδιαιτέρως δὲ ὡς ἄν τις ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς ἐνεφανίσθησαν διάφοροι ἀσκητικαὶ καὶ δυαλιστικαὶ τάσεις καὶ ὑπερβολαί, αἱ ὁποῖαι ἀπέβλεπον εἰς τὴν διὰ τῆς βίας ἐπιβολὴν ἐνὸς αὐστηρῶς μοναχικοῦ βίου καὶ τρόπου ζωῆς καὶ εἰς τοὺς ἐγγάμους κληρικούς καὶ λαϊκούς. Ἐναντι ὅλων τούτων τῶν ρευμάτων ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἠδυνήθη ὡς γνωστὸν νὰ ἐπιβιώσῃ καὶ νὰ ἀναπτυχθῇ ἔτι περισσότερον χάρις κυρίως εἰς τὴν μεγάλην αὐτῆς προσαρμοστικὴν ἰκανότητα, εὐελιξίαν καὶ δυναμικότητά της, ἔτι δὲ καὶ χάριν τῆς ἰδέας τῆς συμβατικότητος, ὅπου, ὅσον καὶ ὅταν αὕτη κρίνηται ἀπολύτως ἀναγκαία διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου²⁸⁵, τὸν ὁποῖον τόσον πολὺ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς ὥστε «ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἔξαπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἰοθεσίαν ἀπολάβωμεν»²⁸⁶. Καταδικάζει ἡ Ἐκκλησία

285. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ συμβατικότης αὕτη ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δύναται νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς θέματα καθαρῶς δογματικά.

286. Γα λ., 4,4-5.

τάς ἐκτρώσεις δι' οὓς λόγους ἀνεπτύξαμεν ἀνωτέρω, συγχρόνως ἕμως συλλαμβάνουσα ἀμέσως τοὺς κραδασμούς τῆς πραγματικότητος καὶ τοὺς ὑποκόφους ἤχους τῶν κυοφορουμένων ραγδαίων πολυμόρφων καὶ πολυποικίλων ἀλλαγῶν καὶ ἐπιχειροῦσα, ὡς τεραστία πνευματοφόρος δύναμις ποῦ εἶναι, νὰ κατευθύνῃ τὸ πλήρωμα αὐτῆς διὰ τῶν δαιδαλωδῶν πραγματικοτήτων καὶ τῶν χαοτικῶν ὀριζόντων, οἱ ὅποιοι διάπλατα ἀνοίγονται ἔμπροσθεν τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας, εἰς πνευματικὴν καὶ ψυχικὴν ἀνάτασιν, δὲν παραμένει ἢ μᾶλλον ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θὰ πρέπει νὰ παραμένῃ εἰς τὴν καταδίκην, τ.ἔ. εἰς τὴν ἄρνησιν. Τοῦναντίον προχωρεῖ —ἐὰν τυχὸν διὰ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλον λόγον δὲν προχωρῇ θὰ πρέπει ὅπωςδὴποτε νὰ τὸ κάμῃ— ἔτι περαιτέρω εἰς τὴν θέσιν, προτείνουσα μὲ σαφήνειαν καὶ εὐρύτητα τὴν κατ' αὐτὴν καὶ συμφώνως πάντοτε πρὸς τὸ ἀνανεωτικὸν πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως ἐνδεδειγμένην λύσιν τοῦ προβλήματος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον σκεπτομένη, ἀποφασίζουσα καὶ δρωσα ἡ Ἐκκλησία δὲν θὰ κινδυνεύῃ νὰ χάσῃ τὴν τόσον ἀναγκαίαν διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑψηλῆς αὐτῆς θείας ἀποστολῆς ἐπαφῆς τῆς μὲ τὸν κόσμον καὶ τὴν σημερινὴν δραματικὴν καὶ ἐπαναστατικὴν εἰς τοὺς περισσοτέρους τομεῖς τῆς ἀτομικῆς καὶ συλλογικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου πραγματικότητος. Ὁ ἄνθρωπος περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλην ἐποχὴν ἔχει σήμερον ἀνάγκην τῆς προσευχῆς καὶ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, δεδομένου ὅτι εἰς τὴν σημερινὴν ἐπαναστατικὴν ἐποχὴν ἀντιμετωπίζει πολλά, σοβαρὰ καὶ δυσεπίλυτα πνευματικά, ἠθικά, κοινωνικά καὶ οἰκονομικά προβλήματα, τὰ ὅποια ἐπιφορτίζει συνεχῶς εἰς αὐτὸν ἡ «ἐποχὴ τῆς ἐξειδικεύσεως», τῆς «μικρο-ηλεκτρονικῆς ἐπαναστάσεως», «τοῦ ὑπερμέτρου στρέψ, τοῦ ἀβεβαίου παρόντος καὶ τοῦ ἀδήλου μέλλοντος», τῆς ἐκλύσεως τῶν ἠθῶν, τῆς καταλαωτικῆς ὑστερίας, τῆς κοινωνικῆς ἀνισότητος, τῆς ἐκκοσμικεύσεως, τῆς βίας καὶ τῆς τρομοκρατίας, ἔτι δὲ καὶ τῆς ἀλλοτριώσεως τοῦ προσώπου. Καὶ δὲν θὰ χάσῃ αὕτη τὴν βασικὴν ταύτην ἐπαφῆν μὲ τὴν σημερινὴν ἀνάστατον κοινωνίαν ἐπειδὴ ἀκριβῶς θὰ εἶναι διὰ τῆς τοιουτοτρόπου αὐτῆς δράσεως καὶ ἀντιδράσεως πανταχοῦ παροῦσα καὶ διαρκῶς ἀγωνιζομένη νὰ μεταμορφώσῃ, ἀνακαινίσῃ καὶ ἀναγεννήσῃ ἐν, κατὰ καὶ διὰ Χριστοῦ τὸν κόσμον γενικῶς καὶ τὸν ἄνθρωπον εἰδικώτερον, ἔτι δὲ νὰ ἐγκεντρίσῃ τὸ μὴ δυνάμενον ἐπακριβῶς νὰ καθορισθῇ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς μας (Zeitgeist) διὰ τοῦ ἀνεξιχνιάστου «νοῦς τοῦ Κυρίου», ὡς λέγει ὁ Ἅπ. Παῦλος²⁸⁷.

Ἡμεῖς οἱ πνευματικοὶ ἡγέται, συνεπιῖς πρὸς τὸ ὑψηλὸν χρέος τὸ ὁποῖον ἔχομεν ἀναλάβει γινόμενοι Ἐπίσκοποι καὶ κατευθύνοντες τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ποιμνίου μας πρὸς καιρία σημεῖα τοῦ πνευματικοῦ ὀρίζοντος, ἔτι δὲ ἐμμένοντες εἰς τὴν καθαρῶς πνευματικὴν μας καθοδηγητικὴν ἀποστολήν,

287. Ρ ω μ., 11,34.

κατ' οὐδένα τρόπον ἐπιτρέπεται νὰ εἴμεθα βασιλικώτεροι τοῦ βασιλέως καὶ νὰ ἀγνοῶμεν τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας καὶ τὰς ἀσθενείας τῆς σαρκός, τὰς πολυπλαῖς μεθόδους καὶ τὸ πολύμορφον καὶ πολυποίκιλον δέλεαρ, τὸ ὅποῖον χρησιμοποιεῖ ὁ διάβολος προκειμένου νὰ ἀτονήσῃ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῶν συζύγων, νὰ ἐξασθενήσῃ τὸν μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχοντα ἔρωτα, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐν τῇ πραγματικότητι ἔκφρασις αὐτοῦ τούτου τοῦ θείου ἔρωτος, καὶ νὰ διαλύσῃ τὸν γάμον των, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ αὐτὸς «χάρισμα Θεοῦ», ὡς τυγχάνει νὰ εἶναι καὶ ἡ ἀγαμία συμφώνως πρὸς τὴν παύλειον θεολογίαν. Ὡς ἐκ τῆς ὑψηλῆς καὶ λίαν νευραλγικῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν κατέχομεν, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι, ἔχοντες διαρκῆ ἐπαφὴν μὲ τὴν σημερινὴν ἀδυσώπητον πραγματικότητα, νὰ ἐγκύψωμεν βαθύτερον εἰς τὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου τῆς σημερινῆς ἐπαναστατικῆς ἐποχῆς, νὰ ἐνδοσκοπήσωμεν τοῦτον καὶ νὰ ἴδωμεν αὐτὸν καὶ τὸ περιβάλλον του ἐντὸς τοῦ ὁποῖου οὗτος ζῆ καὶ κινεῖται μὲ μεγαλυτέραν ἀγάπην, βαθεῖαν κατανόησιν καὶ θεῖαν φιλανθρωπίαν, ἐτι δὲ καλούμεθα νὰ τὸν ὀδηγήσωμεν ἔστω καὶ διὰ μέσου πολλῶν ἀτραπῶν εἰς τὴν ἀσκησιν τῆς καθαρῶς προσωπικῆς («ὕπευθύνου πατρότητος καὶ μητρότητος»), ἡ ὁποία στηρίζεται ἐπὶ τῆς βασικῆς βιβλικῆς καὶ πατερικῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν («ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ ὁμοίως καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή. Ἐξουσίαν οὖν ἔχει ὁ ἀνὴρ τοῦ σώματος τῆς γυναικός· καὶ ἐξουσίαν... ἔχει ἡ γυνὴ τοῦ σώματος τοῦ ἀνδρός»), ὥστε «μὴ χωρὶς συμφωνίας ἦκειν ἐπὶ τὴν ἀσκησιν τῆς καθαρότητος»²⁸⁸. Ἡ Ἐκκλησία, ὡς εἶναι γνωστὸν, ὡς ἀπώτερον καὶ ἀπώτατον σκοπὸν καὶ στόχον ἔχει οὐχὶ τὴν χαλάρωσιν τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν καὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ κόσμου εἰς Σόδομα καὶ Γόμορρα, ἀλλὰ τὴν ἀνακαίνισιν καὶ ἀνύψωσιν αὐτοῦ εἰς τὴν ἀπολεσθεῖσαν παραδείσιον ἀρχέγονον κατάστασιν. Ἐχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν ἱστορικὸν καὶ ἐσχατολογικὸν χαρακτῆρα τῆς Ἐκκλησίας ἡμεῖς οἱ πνευματικοὶ ἡγέται τοῦ φιλοθρήσκου ἑλληνικοῦ λαοῦ ὀφείλομεν πάσῃ θυσίᾳ νὰ ἀγωνισθῶμεν σκληρῶς καὶ νὰ προσπαθήσωμεν ὄχι νὰ ἐναντιωθῶμεν εἰς τὴν νομιμοποιουσαν τὰς ἀμβλώσεις καὶ ἀποποινικοποιουσαν τὴν μοιχείαν Κυβέρνησιν —οἰαδήποτε καὶ ἐὰν εἶναι αὕτη— ἀλλὰ νὰ ἐνσωματώσωμεν δι' εἰρηνικῶν τρόπων καὶ μέσων τὸν περιούσιον ἑλληνικὸν λαὸν εἰς τὸ μυστηριακοκοινωνικοεσχατολογικὸν περιβάλλον τῆς Ἐκκλησίας του καὶ νὰ τὸν βοηθήσωμεν εἰς τὴν σωσθὴν καὶ ὠλοκληρωμένην πνευματικὴν θεώρησιν τῆς ζωῆς, θέτοντες τὸ κέντρον βάρους εἰς τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν χαμένην σήμερον ἐσωτερικὴν πνευματικότητα καὶ εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἀληθείας μὲ ἀποκλειστικὸν καὶ μόνον

288. ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ, Ἀποσπάσματα εἰς τὴν Α' Κορινθίους 7,1-4 (ἔκδοσις J. A. CRAMER, Catenae, τ. V, σ. 122, 5-23).

σκοπὸν νὰ τὸν ἀγιάσωμεν καὶ νὰ τὸν μεταμορφώσωμεν ἓν, κατὰ καὶ διὰ Χριστοῦ²⁸⁹. Εἰς τὰ προβλήματα τοῦ ὀφειλομένου νὰ δώσωμεν θεανθρωπίνους λύσεις χωρὶς καὶ ν' ἀφιστάμεθα τοῦ γνησίου καὶ αὐθεντικοῦ πνεύματος τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου καὶ τῆς Ἐκκλησίας Του, οὐδὲ τῶν ἀποκεκαλυμμένων αἰώνιων καὶ ἀμετακινήτων ἀξιῶν, τὰς ὁποίας ἡ Ἐκκλησία ἐνσαρκώνει καὶ διδάσκει. Κρίνεται ἀναγκαῖα ἡ λήψις μιᾶς γενναίας καὶ θαρραλέας ἀποφάσεως τῆς ὁποίας ἡ πραγματοποίησις ἐπαφίεται εἰς τὸ σεβαστὸν σῶμα τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κατ' ἐπέκτασιν δὲ εἰς ἅπασαν τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία δὲν πρέπει νὰ ἀγνοῇ τὴν τόσον ἐκφραστικὴν καὶ ἅμα καὶ ρεαλιστικὴν παρατήρησιν τοῦ ὀξυδερκοῦς Ὠριγένους κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἄνθρωποι ἀμαρτάνοντες γενικῶς λόγῳ διχῶς ἀμαρτάνουσιν· ὑποβαίνουντες τὰς ἐντολάς ἢ ὑπερβαίνοντες. "Ὅτ' ἂν γὰρ μὴ ἀπὸ ἐπιστήμης πολιτευώμεθα, μηδὲ γινώσκοντες τὰ μέτρα τῆς δικαιοσύνης σφαλλώμεθα, καὶ ἔσθ' ὅτε ὑπερβαίνοντες τὸν κανόνα φαντασίᾳ τοῦ ποιεῖν τι κρεῖττον, ἐκπίπτομεν τοῦ προκειμένου· στάθμιον οὖν ἔστιν οὐτε μέγα ἔστιν οὐτε μικρόν, ἀλλὰ σύμμετρον, τὸ εἰδέναι πῶς δὴ βιοῦν· δέδεσαι μετὰ γυναικός, ἐν στάθμιον μέγα ποιεῖς· οὐ φροντίζεις τῆς γυναικός, ἀλλὰ λέγεις ἐγὼ δύναμαι ἐγκρατεῦσθαι καὶ ζῆν καθαρότερον. Ἄλλ' ὄρα ὅτι ἡ γυνή σου ἀπόλλυται, οὐ δυναμένη φέρειν τὴν καθαρότητά σου δι' ἣν Χριστὸς ἀπέθανεν"⁹⁰.

Εἶναι αὐτονόητον ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος φιλανθρωπία τῆς Ἐκκλησίας ἢ μὲ ἄλλας λέξεις ἡ ἐλαστικότης μετὰ τὴν ὁποίαν αὕτη ἀντιμετωπίζει τὰς δι' εἰδικούς λόγους προβαίνουσας εἰς ἀμβλωσιν γυναικας προϋποθέτει ἀπαραιτήτως τὴν συναίσθησιν ἐκ μέρους αὐτῶν τοῦ ἀμαρτήματος, τὸ ὁποῖον αὐταὶ διέπραξαν. Διὰ τὰς περιπτώσεις ἐκείνας τῶν ἀμβλώσεων, τὰς ὁποίας αἱ γυναῖκες κάνουν (ἐ τ σ ι θ ε λ ι κ ἄ), ὡς ρητῶς ἐκφράζονται αἱ φεμινίστριαι, τὸ μέτρον τῆς φιλανθρωπίας τῆς Ἐκκλησίας δὲν δύναται καὶ δὲν πρέπει νὰ

289. Καὶ αὐθις ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι ὁ διαρκὴς καὶ τραχὺς ἀγὼν τοῦ ἀνθρώπου διὰ μίαν ἀληθῆ ἐσωτερικὴν πνευματικότητα δὲν σημαίνει ἀναγκαστικῶς καὶ ἀποχρῆν ἀπὸ «τὴν πρὸς τὴν νομίμην γυναῖκα μίξιν» διὰ νὰ ἐκφρασθῶμεν πατερικῶς, ἀλλὰ διαρκῆ πάλην πρὸς διατήρησιν τῆς συζυγικῆς ἀγνότητος καὶ πιστότητος καὶ πρὸς κατάκτησιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἰδὲ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΟΥ, Ἰ π ὀ μ ν η μ α εἰς τὴν Α' π ρ ὀς Κ ο ρ ι ν θ ἰ ο υς Ἐ π ι σ τ ο λ ῆ ν, VII,1-4: Μὴ ἐγκρατεῦσθω, φησί, θάτερος, θάτερου μὴ βουλομένου, μήπως πορνείας γένηται πρόξενος τῷ ἑτέρῳ μέρει ἢ ἐγκράτεια. «Πρὸς καιρὸν». Τουτέστι, κατὰ καιρὸν τὸν προσήκοντα. Εὐκαιρία δὲ ἔστιν ἀποχῆς ἢ νηστεία καὶ ἡ προσευχή. Τοῦτο δέ, φησὶν, οὐ τοὺς συνόντας γυναικὶ εὐχεσθαι ἢ νηστεῦειν καλῶν, ἀλλ' ὅπως ἡ εὐχὴ καὶ ἡ νηστεία σπουδαιότερα γένηται· Ἀπέχεσθαι γάρ φησὶν, ἵνα σχολάσῃτε τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ, ὡς τῆς μίξεως ἀσχολίαν οὐκ ἀκαθαρσίας ποιούσης, μίξεως δὲ τῆς πρὸς τὴν νομίμην γυναῖκα» (PG, 118, 725A).

290. ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ, Ἀποσπάσματα εἰς τὴν Α' Κορ., 7,1-4 (ἐκδοσις J. A. CRAMER, *Catena Graecorum Patrum in Novum Testamentum*, τ. V, Oxford, 1967, σ. 124,1-11).

ἐφαρμοσθῆ. Ἐὰν τυχὸν ἐφαρμοσθῆ ἢ ὡς ἄνω ἐκκλησιαστικὴ αὕτη ἐπιείκεια καὶ διὰ τὰς χάριν δῆθεν ἐπιδείξεως προσωπικῆς ἐλευθερίας—ἀτομικοῦ ἐγωϊσμοῦ γενομένης ἀμβλώσεις, τότε θὰ σημάνη, ὅτι καὶ αὕτη αὕτη ἡ Ἐκκλησία δέχεται καὶ συμβιβάζεται μὲ μίαν ἐσκεμμένην καὶ διαβολικὴν ἀμαρτωλὸν κατάστασιν, τῆς ὁποίας οἱ δημιουργοὶ ἐμμένουν νὰ παραμένουν εἰς τὴν ἀμαρτίαν, τὴν ὁποίαν καὶ θεωροῦν ὡς φυσικὴν κατάστασιν καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἔχουν ἀνάγκη, κατὰ τὸ πιστεύω αὐτῶν πάντοτε, τῆς σωστικῆς χάριτος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος («νέον τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποτελῶν») ²⁹¹, «συναπεθέου γε τὸν ἄνθρωπον, ἀπαρχὴν τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος» ²⁹². Ὑπάρχει ὁ φυσικὸς καὶ ὁ ἐξ ἀποκαλύψεως ἠθικὸς νόμος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος κατ' οὐδένα λόγον ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν εἰς τὴν γυναῖκα, νὰ κάμῃ ὅ,τι θέλει, διότι ἀκριβῶς τὸ θέλει. Τοῦτο βεβαίως ποσῶς δὲν σημαίνει ὅτι ἡ Ἐκκλησία θὰ ἀγνοήσῃ τὰ πολυποικίλα καὶ περίπλοκα προβλήματα, τὰς πολυειδεῖς καὶ πολυμῶρφους ἀνάγκας, ὡς καὶ τὸν βαθύτατον πόνον καὶ τὴν ἀγωνίαν τῆς γυναίκας καὶ γενικώτερον τοῦ ἀνθρώπου τοῦ λήγοντος εἰκοστοῦ αἰῶνος.

Δεοντολογικῶς κρίνεται ἀπολύτως ἀπαραίτητον, ὅπως ἐργασθῶμεν ὄχι διὰ τὴν πτώσιν («τῶν ἀγίων») τῆς συγχρόνου κοινωνίας ἐκ τοῦ κόσμου τῆς ἀγνότητος, τῆς ἀρετῆς, τῆς ἐγκρατείας καὶ τῆς ἀγιότητος εἰς τὸν κόσμον τῆς ἀμαρτίας, ἀλλὰ τὸναντίον διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῶν ἀμαρτωλῶν εἰς τὸν ὄντως καὶ τόσον ὑψηλόν, ὠραῖον καὶ ἰδανικόν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τόσον δύσκολον διὰ νὰ τὸν φθάσωμεν ἀγγελικὸν κόσμον τῶν ἀγίων· διὰ νὰ γίνῃ δὲ κτῆμα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὅλως ἀπαραίτητος ἡ κατάλληλος συμβολὴ ἢ ἡ πνευματικὴ καθοδήγησις καὶ ὁ συνεχῆς καὶ σκληρὸς ἀγὼν ἐναντίον τῆς ἀμαρτίας. Ἄνευ τούτων ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἔχει μεγίστην ἀνάγκη ὡσαύτως καὶ τῆς θείας Χάριτος, πίπτει ὡς μαραμένον φύλλον: «Οἷς μὴ ὑπάρχει κυβέρνησις, πίπτουσιν ὡσπερ φύλλα· σωτηρία δὲ ὑπάρχει ἐν πολλῇ βουλῇ».

Τὸ κέντρον βάρους ὀφείλομεν νὰ τὸ ρίψωμεν οὐχὶ εἰς τὴν ὁποιασδήποτε μορφῆς κατάκρισιν καὶ δημαγωγίαν, ἀλλ' ἀντιθέτως εἰς τὴν λῆψιν προληπτικῶν μέτρων καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν συγχρόνων κέντρων, τὰ ὁποῖα θὰ πληροφοροῦν, ἐνημερώνουν καὶ θὰ διαφωτίζουν ἀντικειμενικῶς καὶ μόνον τὸν δυστυχῆ καὶ ταλαίπωρον Ἑλληνικὸν Λαὸν ἐπὶ τοῦ τόσον σοβαροῦ, καιριοῦ καὶ εὐρυτάτου τούτου προβλήματος τῶν ἀμβλώσεων, γενικώτερον δὲ ἐπὶ τῶν προγαμιαίων καὶ μεταγαμιαίων σχέσεων. Ἡ προτεραιότης ἀνήκει εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ μόνον εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ οὐχὶ εἰς τὸ ψεῦδος.

Λύσιν τοῦ προβλήματος δὲν ἀποτελεῖ ἡ ὁποιαδήποτε συνθηκολόγησις

291. ΠΗΠΟΛΥΤΟΥ ΡΩΜΗΣ, Κατὰ αἰρέσεων, X, 34 (ΒΕΠ, 5, 377,37-38).

292. ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, Εὐαγγελικὴ Ἀπόδειξις, IV, 14 (ΒΕΠ, 27, 157,39-40).

μετά τοῦ διὰ τῶν ἀμβλώσεων προερχομένου θανάτου, ἀλλ' ἡ ριζική καί κατὰ πρόσωπον ἀντιμετώπισις αὐτῶν. Θεωρεῖται ἀπολύτως ἀναγκαία ἡ κατάλληλος ἀπὸ πάσης ἀπόψεως προετοιμασία τῶν μελλόντων νὰ ἔλθουν εἰς γάμου κοινωνίαν ὑπὸ εἰδικῶν πνευματικῶν πατέρων, οἱ ὅποιοι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, μὴ ἀγνοοῦντες τὸν ἐκ τῶν ἀμβλώσεων προερχόμενον μέγιστον κίνδυνον, θὰ πρέπει νὰ τοὺς ὀδηγήσουν διὰ μέσου τῶν συμπληγάδων πετρῶν εἰς τὴν ὀρθὴν ὁδόν, νὰ τοὺς δώσουν νὰ ἐννοήσουν καλύτερον τὸ βάθος καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου αὐτοῦ καθ' ἑαυτοῦ, νὰ ἐμπνεύσουν εἰς αὐτοὺς τὴν τόσον σημαντικὴν διὰ τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ γάμου των ὑπεύθυνον πατρότητα καὶ μητρότητα, τέλος δὲ νὰ ἀναλύσουν εἰς αὐτοὺς τὴν ὁμαλὴν λειτουργίαν τοῦ σεξ ὡς καθαρᾶς μυσταγωγικῆς πράξεως καὶ μυστηριακῆς λειτουργίας, ἡ ὁποία οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὴν μηχανικὴν καὶ βιολογικὴν λειτουργίαν τούτου εἰς τὸ ζωικὸν βασιλεῖον. Πρόκειται ἐνταῦθα μόνον περὶ τῶν πνευματικῶν ἐκείνων πατέρων, οἱ ὅποιοι καὶ γινώσκιν καὶ πεῖραν ἀνάλογον διαθέτουν καὶ οὐχὶ περὶ τῶν ἀπείρων, ἀβούλων καὶ τῶν ἐστερημένων πρὸς τοῦτο ἀναγκαίων ἐφοδίων πρὸς ἀληθῆ καὶ ὀρθὴν πνευματικὴν καθοδήγησιν τῶν εἰς γάμου μελλόντων νὰ ἔλθουν κοινωνίαν. Οἱ ἀληθεῖς πνευματικοὶ ἐν τῇ ἀσκήσει τοῦ εὐαισθητοῦ καὶ λίαν ὑψηλοῦ πνευματικοῦ ἔργου δέον νὰ ἀπέχωσι πάσης ἀκρότητος, ἀκολουθοῦντες εἰς τοῦτο τὸ φωτεινὸν παράδειγμα τοῦ Ἀπ. Παύλου, ὁ ὁποῖος καίτοι διεκατείχετο ὑπὸ ἀσκητικῶν ἀντιλήψεων, ἐν τούτοις ἐν Α' Κορ. 7,1-7, δὲν προβαίνει εἰς ὑποτίμησιν τοῦ προκαλοῦντος «πολὺν θλιψιν» γάμου διὰ τῆς ἐξάρσεως τῆς παρθενίας, ἀλλ' ἀπορρίπτων τὴν περὶ διαρχίας διδασκαλίαν τῶν Γνωστικῶν καὶ κινούμενος ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς ἐσχατολογικῆς πραγματικότητος τῆς Κ.Δ. προσπαθεῖ νὰ εὔρη τὴν χρυσὴν τομὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων πραγματικοτήτων διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀρχῆς τῆς συμμετρίας μεταξὺ γάμου καὶ ἀγαμίας, πνευματικῆς καὶ σωματικῆς καθαρότητος καὶ σεξουαλικότητος. Παραλλήλως ὅμως πρὸς τὴν ἀποχὴν ταύτην ἀπὸ παντὸς εἴδους ἀκρότητος, οἱ πνευματικοὶ καλοῦνται νὰ διαπαιδαγωγήσουν τοὺς ἐξομολογουμένους καὶ τοὺς ἀντιμετωπίζοντας προβλήματα κρίσεως τοῦ γάμου των, ὡς καὶ τοὺς μέλλοντας νὰ ἔλθουν εἰς γάμου κοινωνίαν οὐχὶ ὑπὸ μίαν στενῶς περιορισμένην ἀντίληψιν καὶ ἐξήγησιν τῆς ἀναγκαϊότητος συνάψεως γάμου, ὡς ἐπὶ παραδείγματι εἶναι ἡ παιδοποιία, ἀλλ' ὑπὸ μίαν εὐρυτέραν ἱστορικὴν καὶ ἐσχατολογικὴν ἔννοιαν καὶ προοπτικὴν, ὅπως ἀκριβῶς ἠννόησαν ὀρθῶς, περιέγραψαν σαφῶς καὶ συνέστησαν ἐνθέρμως ταύτην εἰς τοὺς πιστοὺς των οἱ ἅγιοι ποιμένες τῆς μιᾶς καὶ ἀδιαίρετου ἀρχαίας Ἐκκλησίας, καὶ δὴ καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσστόμος, ὁ ὁποῖος ἀντιμετωπίζων μὲ ρεαλιστικότητα τὸ πρόβλημα τοῦτο καὶ δίδων τὴν πραγματικὴν διάστασιν τοῦ γάμου ἐπιλέγει: «Ἄκουσον τοῦ Παύλου λέγοντος· Διὰ δὲ τὰς πορνείας ἐκαστας τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω... Ἴνα πορνείας φύγωμεν, ἵνα τὴν ἐπιθυμίαν καταστείλωμεν, ἵνα σωφροσύνη συζήσωμεν, ἵνα

εὐαρεστήσωμεν Θεῷ... Τοῦτο τοῦ γάμου τὸ δῶρον, οὗτος ὁ καρπός, τοῦτο τὸ κέρδος... Δι' ἐν γὰρ τοῦτο μόνον χρὴ λαμβάνειν γυναῖκα, ἵνα τὴν ἀμαρτίαν φύγωμεν, ἵνα πορνείας ἀπάσης ἀπαλλαγῶμεν»²⁹³.

Εἰς τὸν τομέα τοῦτον ἡ Ἐκκλησία δύναται καὶ ὀφείλει ἀνυπερθέτως νὰ διαδραματίσῃ πρωτεύοντα, καὶ δὴ καὶ τελεσίδικον ρόλον. Ἡ συνεισφορά αὐτῆς εἰς τὸ πεδῖον τοῦτο εἶναι ἀναντικατάστατος²⁹⁴, καὶ δὴ καὶ ὅταν αὕτη γίνῃ βάσει ἐνὸς προκαθορισμένου προγράμματος καὶ συγκεκριμένων ἀπωτέρων σκοπῶν καὶ στόχων, οἱ ὁποῖοι θὰ καθορίζωνται μὲν βάσει τῆς σημερινῆς ὑπαρχούσης ὀδυνηρᾶς πραγματικότητος, οὐ μὴν ἀλλὰ θὰ καθοδηγῶνται πρὸς τὴν τελικὴν αὐτῶν τελείωσιν ὑπὸ τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκεκαλυμμένης ἀληθείας, ἡ ὁποία δέον νὰ ἐκφράζηται ὡς κατ' ἐξοχὴν δυναμικὴ φωνή, μαρτυρία καὶ παρουσία τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ κόσμῳ καὶ διὰ τὸν κόσμον. Εἶναι, κατὰ τὴν ταπεινὴν ἡμῶν γνώμην, ἡ ὥρα διὰ μεγάλα, σταθερά, βέβαια ἀλλὰ συνάμα καὶ τολμηρὰ βήματα. Ἡ δικαίωσις δὲν εὐρίσκεται εἰς τὰς καθησυχαστικὰς διαβεβαιώσεις ὀρισμένων ὑψηλὰ ἱσταμένων παραγόντων τοῦ πολιτικοῦ κόσμου τῆς χώρας μας, ἀλλ' εἰς ὀρισμένας καὶ συγκεκριμένας θαρραλέας ἀποφάσεις καὶ πράξεις τοῦ πνευματικοῦ γενικῶς δυναμικοῦ τῆς χώρας, αἱ ὁποῖαι θὰ ὀδηγήσουν εἰς τὴν πολυπόθητον καὶ ἀγωνιωδῶς ἀναζητουμένην διέξοδον ἐκ τοῦ πολλαπλοῦ ἠθικοῦ, πνευματικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ ἀδιεξόδου, εἰς τὸ ὁποῖον εὐρισκόμεθα, χωρὶς καὶ νὰ τὸ ἔχωμεν ἀρκούντως καὶ βαθέως συνειδητοποιήσει.

(*Συνεχίζεται*)

293. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, 5 (PG, 51, 232). Τοῦ ἰδίου Περὶ παρθενίας, XIX (PG, 48, 547). Πρβλ. ὡσαύτως ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ἀκριβῆς ἐκδοσις ὀρθοδόξου πίστεως, IV, 24 (PG 94, 1208A-1212A). Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου θέλομεν ἐπανέλθει εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον.

294. Μεταξὺ μιᾶς πλουσιωτάτης ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου βιβλιογραφίας ἀρκούμεθα ἐνταῦθα νὰ παραπέμψωμεν τὸν ἀναγνώστην ἡμῶν εἰς τὰς διδακτορικὰς ἐργασίας τῶν Καθηγητῶν Α. Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ποιμαντικὴ προετοιμασία τῶν μελλονύμφων (Προετοιμασία ἀγάπης). Συμβολὴ εἰς τὴν Ποιμαντικὴν Θεολογίαν, Ψυχολογίαν καὶ Κοινωνιολογίαν, Ἀθήναι, 1971. Χ. ΒΑΝΤΖΟΥ, Ὁ γάμος καὶ ἡ προετοιμασία αὐτοῦ ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου Ποιμαντικῆς. Συμβολὴ εἰς τὴν Ποιμαντικὴν Θεολογίαν καὶ Ψυχολογίαν, Ἀθήναι, 1977.